

Sanksjonering av fusk i høyere utdanning etter lov 1. april 2005 nr. 15 om universiteter og høyskoler

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 564
Leveringsfrist: 25.04.2010

Til sammen 17 898 ord

23.04.2010

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Tema	1
1.2	Problemstilling	2
1.3	Avgrensning	2
1.4	Enkelte rettskildespørsmål av særlig betydning	3
1.4.1	Universitets- og høyskoleloven	3
1.4.2	Forskrifter	4
1.4.3	Forarbeider	6
1.4.4	Rettspraksis	7
1.4.5	Forvaltningspraksis	8
1.5	Den videre fremstilling	9
<u>2</u>	<u>HISTORIKK</u>	<u>11</u>
<u>3</u>	<u>RETTLIG PLASSERING</u>	<u>12</u>
3.1	Innledning	12
3.2	Utdanningsinstitusjonene som forvaltningsorgan	12
3.3	Strafferettslige betraktninger	14
3.4	Forholdet til internasjonal rett	18
3.4.1	Innledning	18
3.4.2	ØSK artikkel 13	18
3.4.3	EMK artikkel 6	19
<u>4</u>	<u>FUSKEBESTEMMELSENS OBJEKTIVE INNHOLD</u>	<u>23</u>

4.1	Forståelsen av begrepet "fusk"	23
4.2	Særlig om hjelpemidler ved skoleeksamen	24
4.3	Plagiering eller umodent utført arbeid?	25
<u>5</u>	<u>DE SUBJEKTIVE VILKÅR</u>	<u>28</u>
5.1	Skyldgradene	28
5.2	Forsett	28
5.3	Grov uaktsomhet	30
5.4	Forsøk	31
5.4.1	Innledning	31
5.4.2	Forsøk i objektiv forstand	32
5.4.2.1	"Dokumentfalsk-saken"	33
5.4.3	Fullbyrdselsesforsett – den subjektive side	34
5.5	Rettsvillfarelse	36
5.5.1	Innledning	36
5.5.2	Aktsomhetskravet	37
<u>6</u>	<u>MEDVIRKNING</u>	<u>40</u>
6.1	Innledning	40
6.2	Lovendringsprosessen	41
6.3	Forskrifter og praksis	43
6.3.1	Universitetet i Oslo	43
6.3.2	BI	44
6.4	Sanksjonsadgangens begrensninger	45
<u>7</u>	<u>SANKSJONER</u>	<u>50</u>

7.1	Innledning	50
7.2	Annullering av eksamen	50
7.3	Utestenging	52
7.4	”Kan-bestemmelser”	55
7.5	Beslutningsmyndighet	55
7.6	Stipendiaters stilling	56
7.7	Særlig om avgangsstudenter	57
<u>8</u>	<u>AVSLUTTENDE BEMERKNINGER</u>	<u>59</u>
<u>9</u>	<u>HENVISNINGER</u>	<u>61</u>

1 Innledning

1.1 Tema

I avhandlingen vil jeg redegjøre for lovbestemmelsene om sanksjoner mot fusk i høyere utdanning, først og fremst annullering av eksamen og tidsbegrenset utestenging. Lov 1. april 2005 nr. 15 om universiteter og høyskoler (heretter universitets- og høyskoleloven eller uhl.) §§ 4-7 første ledd bokstav b og 4-8 tredje ledd vil være sentrale.

Sanksjonsbestemmelsene har lenge vært lovfestet, og dagens bestemmelser er en videreføring av tilsvarende regler i den forrige loven fra 1995.¹

Fusk er et velkjent fenomen i det akademiske samfunnet. I Universitas 24. mars 2010 fremkom det i en undersøkelse at fem prosent av norske studenter har jukset på eksamen.² Færre blir oppdaget og ilagt sanksjoner, til tross for et sterkt fokus hos utdanningsinstitusjonene på forebyggende arbeid.³ Det har blitt etablert nye eksamensformer der kandidatene har større frihet, og prosessen er mindre kontrollert. Dette, sammenholdt med en økende tilgang til informasjon gjennom internett, medfører at fusk er enklere å gjennomføre, samtidig som studentene må forholde seg til et stadig mer omfattende regelverk. Temaet er etter min mening både dagsaktuelt og viktig.

Våren 2009 ble jeg gjennom valgfaget ”praksisordning” på Universitetet i Oslo utplassert for seks uker i universitets- og høyskoleavdelingen i Kunnskapsdepartementet (heretter departementet). Her jobbet jeg som saksbehandler i seksjon for eierskap og styring, og håndterte da særlig juridiske spørsmål vedrørende uhl. §§ 4-7 og 4-8. Jeg ble oppmerksom på at flere utdanningsinstitusjoner i sine forskrifter har fastsatt mer detaljerte regler enn det loven angivelig gir adgang til, og at tolkning og forståelse av lovteksten syntes å være

---

¹ Ot.prp. nr. 79 (2003–2004) s. 84.

² 1001 studenter deltok i undersøkelsen, utført av Sentio Research Norge for studentavisen Universitas.

³ Barbogen (2010) s. 4–5.

ganske ulike blant institusjonene. Bestemmelsene er viktige for deres håndtering av fusk, men også for alle studenter og stipendiater som loven omfatter. Jeg synes det er oppsiktsvekkende og foruroligende at bestemmelser som hjemler alvorlige sanksjoner overfor studenter og stipendiater praktiseres så forskjellig blant utdanningsinstitusjonene, og har blitt både interessert i temaet og den nevnte problematikken.

1.2 Problemstilling

Problemstillingen for denne avhandlingen er å fremstille og vurdere gjeldende rett om annullering av eksamen og tidsbegrenset utestenging som sanksjoner mot fusk ved universiteter og høyskoler etter uhl. §§ 4-7 og 4-8.

1.3 Avgrensning

Jeg vil gjøre rede for fusk i høyere utdanning etter universitets- og høyskolelovens aktuelle bestemmelser. Temaet vil bli avgrenset til å gjelde fusk ved avleggelse av eksamen. Med eksamen mener jeg de vurderingsformene som prøver kandidaten innenfor et emne, der det blir fastsatt en karakter som enten gir grunnlag for en slutt karakter eller står selvstendig på vitnemålet eller karakterutskriften.⁴ Eksamensformene begrenser seg ikke bare til den tradisjonelle skoleeksamen som fremdeles er en utbredt vurderingsmetode, men inkluderer også andre eksamensformer, som for eksempel hjemmeeksamen. Blant sakene som Felles klagenemnd har behandlet i 2006–2009, er det en klar overvekt av tilfeller som omhandler fusk under avleggelse av eksamen.⁵ Fusk ved eksamen er derfor den mest aktuelle situasjonen utdanningsinstitusjonene må håndtere i dag. Fusk ved gjennomføring av kurs og avleggelse av prøve er ikke inkludert i avhandlingen.

Jeg vil avgrense avhandlingen til kun å omhandle de sanksjoner som ilegges i forbindelse med fusk etter uhl. §§ 4-7 første ledd bokstav b og 4-8 tredje ledd. Bortvisning blir derfor ikke nevnt i denne sammenheng, da reaksjonen kun benyttes i tilfeller der en students

---

⁴ Se blant annet forskriften om studier og eksamen ved BI § 3-1.

⁵ www.samordnaopptak.no/info/mer/felles_klagenemnd. (Nettsiden besøkt 11.03.2010) og Felles klagenemnd (2008) s. 3.

adferd virker grovt forstyrrende overfor medstudenters arbeid eller virksomheten ved institusjonen ellers.⁶

Jeg vil ikke redegjøre for prosessuelle spørsmål knyttet til selve saksbehandlingen hos utdanningsinstitusjonene, da temaet er for omfattende for denne oppgaven. Jeg vil begrense meg til en kort redegjørelse for beviskravet under strafferettslige betraktninger i avsnitt 3.3. Domstolsprøving av vedtak etter uhl. § 4-11 vil kun bli omtalt i sammenheng med kravet om rettferdig rettergang etter EMK art. 6 i avsnitt 3.4.3.

1.4 Enkelte rettskildespørsmål av særlig betydning

I 2005, samme år som den nye loven trådte i kraft, ble en tilsvarende avhandling om sanksjoner som reaksjon på fusk, skrevet på Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo (heretter UiO). Denne avhandlingen, skrevet av Karine Mathisen, har vært til stor hjelp når det gjelder kunnskap om rettskildematerialet på dette området. Mange av de samme rettskildene vil være aktuelle også i dag, og vil bli benyttet i den videre fremstillingen.

1.4.1 Universitets- og høyskoleloven

Den primære rettskilden om temaet fusk i høyere utdanning er den gjeldende universitets- og høyskoleloven. Loven hjemler hvilke reaksjoner som kan iverksettes, og hvilke vilkår som må være oppfylt. Den gir likevel ingen definisjon på hva fusk faktisk er og innebærer, og man må gå til andre rettskilder for å tolke begrepet. Da sanksjonsbestemmelsene er en videreføring av bestemmelsene i den forrige loven, vil rettskilder man anså som viktige den gangen, også være høyst aktuelle og betydningsfulle ved tolkning av dagens lovbestemmelser.

---

⁶ Se uhl. § 4-8 første ledd.

1.4.2 Forskrifter

I følge forvaltningsloven (fvl.) § 2 bokstav b er forskrifter vedtak som gjelder rettigheter eller plikter. Departementet har med hjemmel i lov gitt den enkelte utdanningsinstitusjon adgang til å fastsette forskrifter om avleggelse av og gjennomføring av eksamener og prøver.⁷ Forskriftene må holde seg innenfor lovhjemmelen og er således begrenset i henhold til de fastsatte rammene. Eksamensforskriftene vil i denne sammenheng være sentrale for tolkningen av fuskebestemmelsene, da de inneholder mer detaljerte regler for eksamensavleggelsen hos den konkrete institusjon og regulerer forhold som er av betydning for studentene.

Utdanningsinstitusjonenes eksamensforskrifter som vedrører eksamen har mye av det samme innholdet, og jeg vil begrense meg til særlig å se på to forskrifter som kan være representative på dette området. UiO har vedtatt forskrift 20. desember 2005 nr. 1798 om studier og eksamen ved Universitetet i Oslo (heretter eksamensforskriften ved UiO). I tillegg har UiO utformet en reglementshåndbok, samt på sine hjemmesider lagt ut ytterligere informasjon om fusk og forsøk på fusk.⁸

Handelshøyskolen BI (heretter BI), en akkreditert vitenskapelig høyskole, har utarbeidet en informasjonsside om fusk, samt en forskrift om studier og eksamen med virkning fra 1. august 2009 (heretter eksamensforskriften ved BI). Forskriften er ikke kunngjort i Norsk Lovtidend slik det kreves etter fvl. § 38 første ledd bokstav c, og spørsmålet blir da hvorvidt denne likevel kan påberopes overfor BIs studenter og få betydning som rettskilde. Den oppfyller de øvrige formkravene til forskrifter i fvl. § 38, og er vedtatt av styret med delegert myndighet i lovs form gjennom uhl. § 3-9 syvende ledd. Regelverket er et vedtak som er bestemmende for privates rettigheter og plikter, jf. fvl. § 2 bokstav c.

Institusjonens styre pålegges i utgangspunktet etter Ot.prp. nr. 85 (1993–1994) s. 77 å påse at eksamensforskriften blir registrert i Lovdata og kunngjort etter kunngjøringsreglene i

---

⁷ Se uhl § 3-9 syvende ledd.

⁸ <http://www.uio.no/admhb/reglhb/> og www.uio.no/studier/eksamen/fusk.html. (Nettsidene besøkt 04.02.2010).

forvaltningsloven, på grunnlag av reglenes betydning for studentene. Fvl. § 39 gjør unntak fra kravet om kunngjøring:

”... der det påvises enten at forvaltningsorganet på annen forsvarlig måte har gjort forskriften kjent for offentligheten eller for vedkommende erverv, fag, interessegruppe eller for den forskriften påberopes overfor, eller at vedkommende har fått kjennskap til forskriften.”

Forskriften påberopes overfor BIs studenter, og det er denne gruppen som må få kjennskap til reglementet for at den skal kunne gjøres gjeldende.⁹ Før studiestart mottar studentene en kontrakt med den gjeldende forskriften vedlagt. Kontrakten pålegger studentene å sette seg inn i forskriften og studiehåndboken. Ved å undertegne kontrakten signerer de på at de har satt seg inn i regelverket, og det er først ved returnering av undertegnet studiekontrakt man regnes som student ved BI. Kontrakten forplikter studentene til å følge gjeldende regelverk gjennom studiet, og pålegger dem en undersøkelsesplikt etter forskriftens § 1-2 bokstav a og b.¹⁰

Etter forvaltningslovens forarbeider kan ”annen forsvarlig måte” forstås som ”tiltak som har gjort det mulig for vedkommende å bli kjent med forskriftene”.¹¹ Forskriften som påberopes overfor studenter på BI, er publisert på deres hjemmeside og er således tilgjengelig for offentligheten.¹² I tillegg blir informasjon om regelverket gitt gjennom studiestrategikurs, samt at både forskrift og ytterligere informasjon, som allerede nevnt, er vedlagt kontrakten studentene undertegner ved studiestart.¹³ Slike tiltak må kunne anses som rimelige tiltak fra institusjonens side.¹⁴ Dette innebærer at kandidaten får tilgang til nødvendig informasjon og ikke kan påberope seg rettsvillfarelse. Videre plikter kandidaten

---

⁹ Se forskrift om studier og eksamen 2009–10 vedtatt 29. januar 2009 av BIs styre § 1-1.

¹⁰ BI ved Schei (2009) og Ot.prp. nr. 38 (1964–1965) s. 119.

¹¹ Jf. Ot.prp. nr. 38 (1964–1965) s. 118–119.

¹² <http://www.bi.no/Hovedstruktur/Studenter-20/Studentinformasjon-20/Forskrift-om-studier-og-eksamen-2009/>. (Nettsiden besøkt 10.04.2010).

¹³ BI ved Schei (2009).

¹⁴ Se Ot.prp. nr. 85 (1993–1994) s. 77 som pålegger styret å kunngjøre regelverket på ”passende måte” og gjøre disse tilgjengelige på institusjonen.

å sette seg inn i institusjonens retningslinjer, noe som også ble uttrykkelig uttalt i forbindelse med at departementet endret den gjeldende universitets- og høyskoleloven for å nå de målene som Kvalitetsreformen satte.¹⁵ Poenget med å hjemle unntak fra kunngjøringsplikten i fvl. § 39 er å forhindre at berørte parter, med grunnlag i manglende kunngjøring, unnlater å handle i tråd med forskriften til tross for at de kjenner til regelverket.¹⁶ Så lenge de som forskriften påberopes overfor har blitt sikret informasjon på forsvarlig måte, vil ikke regelverket komme overraskende på dem eller oppleves som urimelig.¹⁷ Etter min mening vil forskriften ved BI være relevant som rettskilde fordi utdanningsinstitusjonens ansatte og eksamenskandidater kjenner og forholder seg til denne.

1.4.3 Forarbeider

Det ligger forarbeider til grunn for en lovendring, og disse kan gi veiledning om hva lovgiver har ment med lovbestemmelsene og dets formål.¹⁸ Universitets- og høyskolelovens forarbeider vil kunne være til hjelp ved tolkning av begrepet fusk, men også for forståelsen av bestemmelsene generelt. Forut for lovendringen i 2005 la Ryssdalutvalget frem forslag om ny, felles lovgivning for både statlig og privat høyere utdanning gjennom NOU 2003: 25. Dette ble fulgt opp gjennom lovforslaget i Ot.prp. nr. 79 (2003–2004). Bestemmelsene om fusk ble foreslått videreført uten store endringer i den nye loven, noe som innebærer at også eldre forarbeider vil være av interesse.¹⁹ NOU 1993: 24 som ble utarbeidet av Bernt-utvalget med etterfølgende lovforslag ved Ot.prp. nr. 85 (1993–1994), ledet til universitets- og høyskoleloven av 1995. Disse vil også kunne være interessante rettskilder.

---

¹⁵ Se Ot.prp. nr. 40 (2001–2002) s. 76.

¹⁶ Bernt (2010) note 967.

¹⁷ Woxholth (2006) s. 597.

¹⁸ Eckhoff ved Helgesen (2001) s. 70–73.

¹⁹ Se Ot.prp. nr. 79 (2003–2004) s. 39–41 og NOU 2003: 25 s. 150.

1.4.4 Rettspraksis

Domstolene kan prøve alle sider av saken ved søksmål om vedtak vedrørende bl.a. utestenging.²⁰ Det er få domsavgjørrelser som behandler spørsmål som omhandler fusk i høyere utdanning. Likevel fremkommer det uttalelser og vurderinger som vil påvirke underinstansenes saksbehandling av like tilfeller, og som bygger opp under forarbeidenes betydning som rettskildefaktor. Rt. 1967 s. 644 er eneste høyesterettsavgjørelse og viser til den dagjeldende universitetslov av 1955.²¹ Det er usikkert hvilken betydning denne dommen vil ha i dag med tanke på at utdanningsinstitusjonene står overfor andre utfordringer, men det kan tenkes at enkelte uttalelser kan ha fått betydning for både praksis og de lovendringer som er gjort i senere tid.²² Flere domsavgjørrelser på området er å finne hos tingrettene. Disse kan, i mangel på avgjørelser i øvre instanser, få større betydning enn det som er vanlig.²³

Det er kun høyesterettsdommer som har prejudikatverdi. Tingrettsavgjørelser vektlegges normalt ikke like tungt. Det kan stilles spørsmål ved om det legges for stor vekt på underinstansenes avgjørelser, og rettstilstanden på området er ikke klar. Et argument mot å følge tingrettsavgjørelser er at det er tilfeldig hvilke dommer som blir publisert, og den alminnelige borger vil kunne oppleve avgjørelsene som utilgjengelige.²⁴ Om tingrettens avgjørelser som hovedregel ikke bør tillegges særlig vekt, kan det på spesielle områder likevel være av interesse å se hen til disse. Et eksempel på dette kan være der hvor det er flere underrettsavgjørelser som bygger på samme argumentasjon. Avgjørelsene kan få betydning der det er mangel på andre rettskilder og løsningen på den konkrete problemstillingen er uklar. Dette gjelder særlig i de tilfellene dommene er rettskraftige og deres vurderinger følges opp i praksis.

---

²⁰ Jf. uhl. § 4-11 første og tredje ledd.

²¹ I tillegg har Høyesterett gitt en eldre kjennelse, Rt. 1950 s. 1124.

²² Med andre utfordringer jeg tenker jeg her først og fremst på nye eksamensformer og økt tilgang til informasjon.

²³ Eckhoff ved Helgesen (2001) s. 162.

²⁴ Eckhoff ved Helgesen (2001) s. 156.

Når det gjelder rettsavgjørelser som behandler spørsmål om sanksjonering av fusk etter fuskebestemmelsene, er rettsavgjørelsene få, og særlig blant de publiserte. Hvilken vekt de upubliserte dommene har som rettskildefaktor, kan være vanskelig å vurdere, da innholdet som nevnt ikke er lett tilgjengelig for den vanlige borger. Vurderingene som gjøres i disse sakene, vil likevel kunne få betydning for praksis hos forvaltningsorganene, særlig der hvor det finnes lite rettspraksis på området. Jeg vil likevel begrense meg til de publiserte dommene, da disse behandler relevante spørsmål for denne avhandlingen.

Det foreligger fire publiserte tingrettsavgjørelser som omhandler sanksjonering av fusk etter universitets- og høyskolelovens bestemmelser. Tre av disse vil bli benyttet i vurderingen av ulike tolkningsspørsmål som blir drøftet i avhandlingen. Den nyeste publiserte rettsavgjørelsen er en dom fra 2010 i Oslo tingrett.²⁵ I tillegg vil to eldre avgjørelser fra Oslo tingrett være av interesse.²⁶

1.4.5 Forvaltningspraksis

Forvaltningspraksis kan også være av betydning som rettskildefaktor, særlig der mangel på rettspraksis etterlater tvil rundt forståelsen av lovverket. Frem til 2006 var departementet siste klageinstans for behandling av fuskesaker, men 1. april 2006 ble denne myndigheten delegert til Felles klagenemnd.²⁷ Nemnden er et nasjonalt, overordnet klageorgan som har kompetanse til å overprøve utdanningsinstitusjonenes vedtak.²⁸ Nemndens vedtak er endelig og kan ikke påklages.²⁹ Nemndens leder og nestleder (vara for leder) skal oppfylle de samme kompetansekrav som stilles til lagdommere, noe som innebærer at nemnden ledes av personer med sterk juridisk kompetanse.³⁰ Gjennom sin årsmelding gir Felles klagenemnd veiledning om saksbehandling av fuskesaker til underinstansene.

Departementet underbygger dette i Ot.prp. nr. 79 (2003–2004) s. 40, der de om en eventuell

---

²⁵ TOSLO-2009-104150. Siste søk på www.lovdata.no ble for øvrig gjort 15. april 2010.

²⁶ TOSLO-2005-114640 og TOSLO-2003-4863.

²⁷ Forskrift 10. oktober 2005 nr. 1192 om Felles klagenemnd til behandling av klagesaker etter lov om universiteter og høyskoler § 4-7 til 4-10 (heretter forskrift om Felles klagenemnd).

²⁸ Se forskrift om Felles klagenemnd § 1, jf. uhl. § 5-1 syvende ledd.

²⁹ Se forskrift om Felles klagenemnd § 4 annet ledd.

³⁰ Se lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene (domstolloven) § 54 første og annet ledd.

opprettelse av et nasjonalt klageorgan uttaler:

”Departementet mener at et slikt klagesystem vil sikre at disse sakene underlegges den samme saksbehandling og at det vil sikre en lik vurdering av like tilfeller, som igjen vil være veiledende for lærestedenes behandling av slike saker.”

Klagenemnden er konsekvent i saksbehandlingen i form av at de følger egen praksis. Det innebærer at studentene får sin klage vurdert på samme grunnlag og således sikres likebehandling. De lokale klagenemndene må igjen forholde seg til nemndens avgjørelser og vurderinger. Som rettskildefaktor vil Felles klagenemnds vurderinger få betydning for tolkningen og forståelsen av fuskebestemmelsene, ved siden av at vedtak binder partene i den enkelte sak.

1.5 Den videre fremstilling

Avhandlingen skal kartlegge bestemmelsene om fusk i uhl. §§ 4-7 og 4-8. I avsnitt 2 vil jeg kort gjøre rede for noe av historikken som ligger til grunn for dagens bestemmelser. Avsnitt 3 omhandler fuskebestemmelsernes rettslige plassering, der det trekkes noen linjer opp mot strafferetten og internasjonal rett.

Loven gir lite veiledning om det sentrale begrepet ”fusk” og gir stort rom for individuell tolkning. Dette kan medføre ulik forståelse av lovverket og dermed også variasjon i praksis. Bestemmelsen har innvirkning på studenters rettigheter, og det er essensielt at denne partsgruppen forstår gjeldende regler.

Uhl. § 4-7 første ledd bokstav b stiller vilkår om at kandidaten må ha ”forsøkt å fuske eller forsettlig eller grovt uaktsomt har fusket ved avleggelsen av, eller forut for endelig sensur av, vedkommende eksamen”. Ved tilfeller der fusk oppdages i høyere utdanning, må gitte vilkår for hva som er å anse som fusk rettslig sett vurderes og tas stilling til av rette instans. Vilkårene vil her bli behandlet i avsnitt 4 og 5. I avsnitt 4 blir bestemmelsenes objektive innhold drøftet, og da særlig om hjelpemidler under skoleeksamen og grensedragningen

mellom hva som er fusk og uselvstendig arbeid. De subjektive vilkår vil bli behandlet i avsnitt 5. Medvirkning vil bli drøftet i eget avsnitt 6.

Avsnitt 7 vil omhandle de rettslige følger av en fuskehandling, herunder annullering og utestenging. I avsnitt 8 vil jeg komme med noen avsluttende betraktninger.

2 Historikk

Universitets- og høyskoleloven erstattet lov 11. juli 1986 nr. 53 om private høyskoler (privathøyskoleloven) og lov 12. mai 1995 nr. 22 om universiteter og høyskoler (heretter universitets- og høyskoleloven 1995). Den nye universitets- og høyskoleloven er en felles lov for statlige og private utdanningsinstitusjoner. Reglene om fusk i høyere utdanning ble videreført, da begge de opphevede lovene hadde tilnærmet identiske regler om annullering og utestenging som reaksjoner overfor studenter ved fusk.³¹

I forarbeidene til dagens lov fremkommer det at ”dette er bestemmelser som er viktige for institusjonen og for å sikre samfunnets interesser ved at uskikkede kandidater lukes ut”.³²

Kunnskapsdepartementet anså reglene som nødvendige for å kunne gi institusjonene adgang til å reagere mot uønsket akademisk adferd. Ved siste lovendring i 2009 ble begrepet ”student” endret til ”kandidat” både som en språklig forenkling og for at bl.a. fuskebestemmelsene også skal omfatte ph.d.-kandidater.³³

Da departementet i 2006 opprettet Felles klagenemnd, ble nemnden som nevnt gitt myndighet til å behandle klager på vedtak som ble truffet med grunnlag i fuskebestemmelsene. Formålet var å oppnå en felles plattform blant alle utdanningsinstitusjonene som omfattes av loven, for å behandle like saker likt. I perioden 2006–2008 fattet klagenemnden 80 vedtak vedrørende fusk, noe som kan tyde på at fusk i høyere utdanning fremdeles er et problem for det akademiske samfunnet.³⁴

---

³¹ Se privathøyskolen §§ 10e og 10i og universitets- og høyskoleloven 1995 §§ 42 og 54.

³² Se NOU 2003: 25 s. 150.

³³ Se Ot.prp. nr. 71 (2008–2009) s. 22.

³⁴ Felles klagenemnd (2008) s. 2–3.

3 Rettslig plassering

3.1 Innledning

Reaksjoner som annullering av eksamen og utestenging fra utdanningsinstitusjonen med fratakelse av retten til eksamensopptak i en bestemt periode, kan minne om straff. Men i motsetning til straffesaker, hvor påtalemyndigheten er myndighetsutøver og domstolene dømmende organ, er det i dette tilfellet utdanningsinstitusjonen selv som både tar initiativ til og ilegger sanksjonene overfor studentene.³⁵

Likevel er utdanningsinstitusjonenes myndighetsutøvelse begrenset til bruk av reaksjoner som har hjemmel i loven. Bestemmelsene i universitets- og høyskoleloven hjemler institusjoners adgang til å sanksjonere studenter som har utført en fuskehandling, og er alvorlige inngrep i studenters rettigheter. En slik myndighetsutøvelse begrenses også av en sikker, ulovfestet forvaltningsrettslig regel som setter et krav om hjemmel i formell lov, jf. legalitetsprinsippet. Jeg vil komme nærmere inn på kravet til hjemmel i lov under avsnitt 6 som omhandler utestenging på bakgrunn av medvirkning.

3.2 Utdanningsinstitusjonene som forvaltningsorgan

En utdanningsinstitusjon som faller inn under universitets- og høyskolelovens bestemmelser vil være akkreditert som utdanningsinstitusjon av Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (heretter NOKUT), som er et faglig uavhengig statlig forvaltningsorgan under Kunnskapsdepartementet.³⁶ Akkreditering er definert i uhl. § 3-1 første ledd som "... en faglig bedømming av om en høyere utdanningsinstitusjon og de studier denne tilbyr, fyller et gitt sett av standarder", og innebærer at både private og statlige utdanningsinstitusjoner må ha offentlig godkjennelse og fullmakt for å kunne gi et studietilbud. Finner NOKUT at kvaliteten ikke er god nok, vil utdanningsinstitusjonen risikere at akkrediteringen blir trukket tilbake, se uhl. § 3-1 tredje ledd. Akkrediterte utdanningsinstitusjoner kan tilkjennes statstilskudd etter søknad til Kongen etter uhl. § 8-3

---

³⁵ Se avsnitt 4.3 om strafferettslige betraktninger.

³⁶ Se uhl. § 1-2 første ledd jf. § 2-1.

første ledd. Ved slik økonomisk støtte vil departementet gi instruksjer gjennom et tildelingsbrev, som bl.a. innebærer rapporteringsplikt tilsvarende som for statlige utdanningsinstitusjoner. I tillegg vil departementet føre tilsyn over de akkrediterte institusjonene som et overordnet organ.³⁷

Forvaltningsloven 10. februar 1967 (heretter forvaltningsloven eller fvl.) § 1 annet punktum definerer forvaltningsorgan som ” ... et hvert organ for stat eller kommune.” I blant annet Ot.prp. nr. 79 (2003–2004) s. 63 uttaler departementet at statlige universiteter og høyskoler er å anse som forvaltningsorganer da de er underlagt Kunnskapsdepartementet som en institusjon under staten. Dette innebærer at departementet som overordnet organ kan ha instruksjonsmyndighet overfor de statlige universiteter og høyskoler på visse saksområder, samt at disse er underlagt Stortingets bevilgningsmyndighet.³⁸

Private rettssubjekter anses som hovedregel ikke å være forvaltningsorganer. De fleste private høyskoler er etablert som private stiftelser som i utgangspunktet faller utenfor fvl. § 1 annet punktum. Likevel er deres virksomhet av samfunnsmessig betydning og har en spesiell funksjon i samfunnet ved at de bidrar til å oppfylle statens forpliktelser om å tilby borgerne høyere utdanning innenfor ulike fagområder. I tillegg kan også de private utdanningsinstitusjonene delvis få økonomisk støtte av staten, noe som både innebærer at de er godkjent og akkreditert av offentlig forvaltningsorgan, og er under nær kontroll av overordnet departement bl.a. gjennom NOKUTs tilsyn.³⁹ I NOU 2003: 25 s. 157 sier departementet følgende om utdanningsinstitusjoners virksomhet:

”Den virksomhet som skjer ved både statlige og private institusjoner, er reelt en forvaltning av statlige oppgaver med statlige midler, og innebærer i stort omfang også utøvelse av offentlig myndighet.”

---

³⁷ Jf. uhl. § 8-3 andre og tredje ledd og NOU 2003: 25 s. 62.

³⁸ Jf. NOU 2003: 25 s. 84.

³⁹ Jf. uhl. § 8-3.

Departementet anser sine underordnede institusjoner som forvaltningsorganer uavhengig av om de er private eller statlige. Likevel vil departementets instruksjonsmyndighet overfor private utdanningsinstitusjoner være mer begrenset ved enkelte forhold til forskjell fra de statlig eide institusjonene. Universitets- og høyskoleloven har i del 2 bestemmelser for de private høyskoler og universiteter, og i del 3 bestemmelser for de statlige universiteter og høyskoler.

Generelt regnes private rettssubjekter etter fvl. § 1 tredje punktum å være forvaltningsorganer i de tilfeller hvor de treffer enkeltvedtak eller utarbeider en forskrift. Slike vedtak anses å være en offentlig myndighetsutøvelse, og innebærer at forvaltningsorganet treffer vedtak som er bestemmende for private rettsssubjekter gjennom tildeling av rettigheter eller pålegging av plikter.⁴⁰

Etter uhl. § 7-6 annet ledd regnes avgjørelser som treffes i forbindelse med bl.a. annullering av eksamener, utestenging av kandidater og klage over formelle feil ved eksamen, som enkeltvedtak etter forvaltningsloven.⁴¹ Dette innebærer at både statlige og private universiteter og høyskoler i saker om fusk treffer enkeltvedtak, og blant annet må forholde seg til lovverket om saksbehandling i forvaltningsretten.⁴²

3.3 Strafferettslige betraktninger

Uhl. §§ 4-7 første ledd bokstav b og 4-8 tredje ledd hjemler adgang til å annullere eksamen og utestenge og frata retten til å gå opp til eksamen hvis en kandidat har forsøkt å fuske eller grovt uaktsomt eller forsettlig har fusket ved gjennomføring av, eller forut for, eksamen. Hensikten er å ilegge vedkommende som har fusket en sanksjon som følge av den beskrevne handlingen.⁴³ I forbindelse med utredningen forut for gjennomføringen av universitets- og høyskoleloven av 1995 bemerket utredningsutvalgets mindretall at

---

⁴⁰ Se fvl. § 2 første ledd bokstav a.

⁴¹ Se uhl. §§ 4-7, 4-8 og 5-2.

⁴² Jf. fvl. § 2 første ledd bokstav b.

⁴³ Se Ot.prp. nr. 83 (2007–2008) s. 21.

utestenging i forbindelse med fusk er å regne som akademisk straff overfor den det gjelder:

”Dette er den eneste gjenværende rene ”akademiske straff”, men bør etter utvalgets oppfatning opprettholdes både fordi det er tale om et grovt tillitsbrudd, og av allmennpreventive hensyn.”⁴⁴

Hensynet det tales om, kjenner man igjen også fra strafferetten. Sanksjonene skal virke avskrekkende og forebyggende slik at man unngår at kandidater fusker, og har således også en individualpreventiv virkning overfor kandidaten. Å bli utestengt for en periode vil for den det gjelder kunne oppleves som et onde, da konsekvensen av sanksjonen er at vedkommende i denne perioden ikke får studere ved utdanningsinstitusjonen.⁴⁵

Til tross for at utestenging og annullering har strafferettslige likheter, må disse reaksjonene likevel ikke forveksles med straff slik straffeloven selv definerer begrepet i strl. § 15.⁴⁶

Som allerede nevnt, ilegges utestenging og annullering av utdanningsinstitusjonen som forvaltningsorgan, i motsetning til formell straff og tvangstiltak som blir ilagt av domstolene. Juridisk er sanksjonene å regne som forvaltningsvedtak. I sin bok ”Forvaltningssanksjoner” redegjør Bjørn O. Berg for en term som har klare likhetstrekk med universitets- og høyskolelovens sanksjoner. En forvaltningssanksjon er følgen av at et rettssubjekt har brutt en regel vedkommende er pliktig til å følge, og som forvaltningen har ansvar for å håndheve. Begrepet defineres som ”en administrativ reaksjon på en overtredelse hvor formålet med reaksjonen er enten avvergende eller straffende”.⁴⁷ Bergs definisjon inndeler reaksjonens innhold i to kategorier, men hovedformålet for begge reaksjonstypene er å sikre etterlevelse og håndhevelse av regelverket. Avvergende reaksjoner har som formål å opprettholde en lovlig tilstand eller rette opp en allerede ulovlig tilstand.⁴⁸ Ved fusk vil verken utestenging eller annullering kunne rette på den

---

⁴⁴ NOU 1993: 24 s. 175. Se også Bernt (2006) s. 93 note 16.

⁴⁵ Se uhl § 4-8 tredje ledd og Eskeland (2006) s. 38.

⁴⁶ Strl. § 15 gir en samlet oppregning av de reaksjonene som regnes som straff: fengsel, forvaring, hefte, samfunnsstraff, bøter og rettighetstap som nevnt i strl. §§ 29 og 30.

⁴⁷ Berg (2005) s. 16-17.

⁴⁸ Et eksempel på slik sanksjon er pålegg om retting.

ulovlige handlingen, og er således ikke avvergende reaksjoner slik Berg tolker begrepet. Derimot virker disse sanksjonene irettesettende overfor kandidaten, og kan oppleves som et onde når institusjonen som følge av fuskehandlingen sanksjonerer vedkommende ved å annullere eksamensbesvarelsen eller utestenge vedkommende i en begrenset periode. Ifølge Berg har straffende reaksjoner, i tillegg til å tilføre overtrederen et onde, til formål å utgjøre ” (...) et indirekte press for å sikre etterlevelse av regelverket”.⁴⁹ Universitets- og høyskolelovens bestemmelser bærer preg av å være straffende reaksjoner. De samme hensyn taler også utvalget om, jf. sitatet ovenfor. Videre legger Berg til grunn at reaksjonen vil ha tilsiktede individual- og allmennpreventive virkninger, noe som også legges til grunn av departementet i forbindelse med fuskebestemmelsene.⁵⁰

Begge sanksjoner har begrensinger i den forstand at utestenging gis i inntil ett år og annullering kun gjelder for den konkrete eksamensutførelsen, jf. uhl. §§ 4-7 første ledd bokstav b og 4-8 tredje ledd. Hensikten bak sanksjonene er at fusk eller forsøk på fusk, skal få til dels alvorlige konsekvenser som gir en avskrekkende virkning. Fusk er en såpass alvorlig overtredelse at konsekvensen nødvendigvis må stå i stil til dette. Ett års utestenging eller annullering av eksamen vanskeliggjør og fordyrer studieprosessen. Det er likevel ikke meningen at sanksjonene skal ødelegge studieforløpet eller forhindre fullførelsen av studiet, noe de heller ikke gjør, da studenten har mulighet til å returnere og fullføre etter endt "straff".

I likhet med straffeloven 22. mai 1902 nr. 10 (heretter straffeloven) oppstiller universitets- og høyskoleloven både et vilkår om at personen skal ha oppfylt den objektive gjerningsbeskrivelse og et vilkår om subjektiv skyld, der skyldgraden er fastsatt til grov uaktsomhet eller forsett. I strafferetten er det subjektive skyldkravet en av de fire straffbarhetsbetingelsene for å kunne ilegge straff. I tillegg omhandler straffelovens fjerde kapittel forsøk på straffbar handling, noe man også finner i bestemmelsene om fusk.

---

⁴⁹ Se Berg (2005) s. 17 og 21.

⁵⁰ Se Ot.prp. nr. 40 (2001–2002) s. 75–76.

Selv om sanksjonene i universitets- og høyskoleloven ikke er å regne som straff i straffelovens forstand, finner man flere strafferettslige likhetstrekk. Loven hjemler sanksjoner på lik linje med strafferettens regelverk, og de er inngripende og mektige virkemidler. Denne maktutøvelsen har begrensinger og krever grunnlag i uttrykkelig hjemmel, jf. legalitetsprinsippet. Dette prinsippet er lovfestet på det strafferettslige området i Grunnloven (Grl.) § 96, og er en negativ avgrensning for myndigheters adgang til å eksersere straff overfor borgerne: ”Ingen kan dømmes uten efter Lov, eller straffes uten efter Dom.” I strafferetten er domstolen den dømmende makt, mens det i fuskesaker er utdanningsinstitusjonen som har ansvaret for behandling og vedtak om eventuell sanksjon. I straffeprosessen vil en borger bli idømt en straff. Sanksjoner i første instans etter universitets- og høyskoleloven er som nevnt å regne som enkeltvedtak.⁵¹

Utdanningsinstitusjonene har den subjektive bevisbyrden.⁵² I strafferetten vil enhver rimelig tvil komme tiltalte til gode.⁵³ Det innebærer at det skal mer til enn vanlig sannsynlighetsovervekt for å idømme straff, i motsetning til hva som kreves i sivilprosessen.⁵⁴ Felles klagenemnd praktiserer konsekvent ”klar sannsynlighetsovervekt” av hensyn til kandidaten. Begrepet betyr at det må foreligge overveiende grad av sannsynlighet for at en kandidat har fusket, og er et strengere beviskrav enn det som legges til grunn som hovedregel i sivilprosessen.⁵⁵ For øvrig er ikke domstolene like konsekvente i å følge samme beviskrav som klagenemnden. I TOSLO-2003-4863 la retten til grunn samme krav til sannsynliggjøring som Felles klagenemnd, men i en dom avsagt i 2006 bemerket retten at det kunne legges til grunn et mildere krav der vedkommende bare hadde handlet grovt uaktsomt.⁵⁶ I TOSLO-2009-104150 tok retten derimot utgangspunkt i alminnelig sannsynlighetsovervekt. Det praktiseres med andre ord et mildere beviskrav her

---

⁵¹ Se uhl. §§ 4-7 tredje ledd og 4-8 tredje ledd, jf. fvl. § 2 første ledd bokstav b, jf. bokstav a.

⁵² Den subjektive bevisbyrde forteller hvem som i en gitt situasjon må gjendrive de bevis motparten har lagt frem, se Hov (2007) s. 248.

⁵³ Se Eskeland (2006) s. 510.

⁵⁴ Jf. ”overvektsprinsippet” som innebærer at det må foreligge mer enn 50 % sannsynlighet før noe anses bevist, se Hov (2007) s. 350–351 og Felles klagenemnd (2008) s. 10.

⁵⁵ Et skjerpet beviskrav i sivilprosessen forekommer bl.a. der resultatet vil kunne være særlig belastende for en part.

⁵⁶ Se TOSLO-2005-114640.

enn i strafferetten, til tross for at sanksjonene som vedtas er inngripende overfor den det gjelder.

3.4 Forholdet til internasjonal rett

3.4.1 Innledning

Norge har gjennom lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettloven) inkorporert blant annet De forente nasjoners internasjonale konvensjon 16. desember 1966 om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (heretter ØSK) og Europarådets konvensjon 4. november 1950 om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter (heretter EMK).⁵⁷ Gjennom denne implementeringen har Norge forpliktet seg til å følge konvensjonene. Ved tolkning av internrettslige rettsregler skal det være samsvar med de menneskerettslige reglene som Norge har forpliktet seg til å følge, og ved en eventuell motstrid, skal konvensjonene ha forrang foran norsk lov, se menneskerettsloven § 3.⁵⁸ Relevant for avhandlingen er EMK artikkel (art.) 6 om retten til rettferdig rettergang og ØSK artikkel 13 om retten til utdanning. Da temaet i utgangspunktet omhandler norske rettsregler i forbindelse med fusk, vil jeg kun redegjøre kort for disse bestemmelsene.

3.4.2 ØSK artikkel 13

ØSK art. 13 verner om retten til utdanning og den akademiske frihet.⁵⁹ Ifølge art. 13 nr. 2 bokstav c skal alle ha like muligheter til å ta høyere utdanning, basert på studentenes evner.⁶⁰ Innholdet er prinsipielt og ikke et direkte påbud fordi det fremdeles må være opp til den enkelte stat å inkorporere dette hensiktsmessig. Uhl. § 3-6 fastsetter generelle vilkår for opptak til høyere utdanning, i tråd med de krav som oppstilles til tilgjengelighet og adgang til å kunne ta høyere utdanning etter ØSK art. 13. Sanksjoner som bidrar til at

---

⁵⁷ Menneskerettloven § 2 nr. 1 og 2, jf. Grl. § 110 c.

⁵⁸ Se også Rt. 2000 s. 996.

⁵⁹ Se CESCR General Comment No 13 1999 para 38–40 og Høstmælingen (2003) s. 311.

⁶⁰ Jf. "capacity", som ikke må misforstås som statenes ressurser. Se Høstmælingen (2003) s. 308–309.

studenter enten blir fratatt retten til å studere inntil ett år gjennom utestenging, og/eller får sitt eksamensresultat annullert kan ikke anses å være i strid med retten til utdanning.

Sanksjonene innebærer i realiteten at utdanningsløpet blir forsinket, men representerer ikke et varig hinder i tilgangen til studiet. Studenten vil ikke miste allerede opptjente karakterer og studiepoeng. Etter at utestengingen er over, kan studenten fortsette sitt studieløp.

Sanksjonen kan oppfattes som stigmatiserende, men et direkte hinder til fri utdanning kan den ikke anses som. Etter min mening bidrar sanksjonsbestemmelsene heller til å verne om retten til like muligheter til utdanning, gjennom et system som slår ned på studenter med uberettigede fortrinn.

3.4.3 EMK artikkel 6

I EMK art. 6 nr. 1 heter det:

”In the determination of his civil rights and obligations or of any criminal charge against him, everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law.”

EMK hjemler retten til “fair hearing” i sivile og strafferettslige saker. I denne sammenheng er det krav som oppstår i forbindelse med sivile saker som er av interesse. Begrepet er autonomt og er ikke avhengig av den internrettslige forståelsen.⁶¹ ”Borgerlige rettigheter”⁶² gir ingen god klargjøring av hva som gir rett til domstolsprøving, men privatrettslige krav befestet i lovs form i den nasjonale retten går innunder begrepet.⁶³ Det innebærer at også forvaltningsvedtak som avgjør slike rettigheter blir berørt av de krav EMK art. 6 oppstiller for sivile saker. Studenters rett til å gå opp til eksamen og motta vitnemål etter fullført utdanning må kunne anses som juridiske rettigheter av borgerlig karakter, lovfestet i uhl. §§ 3-10 første ledd og 3-11 første ledd, jf. § 3-6.

---

⁶¹ Bakgrunnen for dette er blant annet at den internrettslige forståelsen kan være nokså ulik. Rettighetene skal være universelle og ha det samme innholdet uavhengig nasjonalitet. Se Møse (2002) s. 101–102.

⁶² Norsk oversettelse av ”civil”.

⁶³ Herunder også de krav som rettes mot det offentlige, se Møse (2010) note 52, Hov (2007) s. 102 og Aall (2007) s. 329.

Det er utdanningsinstitusjonens styre eller klagenemnd i kraft av å være forvaltningsorgan som vedtar sanksjonen, men er kandidaten uenig i avgjørelsen har vedkommende adgang til å klage inn vedtaket for ny vurdering hos Felles klagenemnd.⁶⁴ Det kan diskuteres hvorvidt nemnden gjennom å utøve faktisk rettspleie, opprettet gjennom forskrift med hjemmel i formell lov (jf. uhl. § 5-1 syvende ledd), kan anses som et domstolslignende organ etter EMK art. 6. Begrepet ”tribunal” tolkes autonomt, og en norsk klassifisering vil ikke være avgjørende for begrepsforståelsen.⁶⁵ Eckhoff ved Smith gjengir noen karaktertrekk for å kunne klassifisere forvaltningsorgan som ”domstolslignende”. Herunder nevnes blant annet organets relative uavhengighet av instruks fra øvrig forvaltningsorgan, vedtaksmyndighet i siste instans (kan ikke overprøves av andre forvaltningsorganer), dets kollegiale karakter, samt at hovedoppgaven består i å utøve kontroll med forvaltningen ved å avgjøre klagesaker.⁶⁶

Felles klagenemnd består av syv medlemmer, der det kreves at leder og nestleder oppfyller de samme krav som for lagdommere, jf. forskrift om felles klagenemnd § 2 annet ledd bokstav a. Deres hovedoppgave er å avgjøre enkeltvedtak truffet i henhold til uhl. §§ 4-7 til 4-10 om annullering av eksamen, utestenging eller bortvisning, jf. § 2, som innebærer at nemnden har høy kompetanse innenfor sitt begrensede saksområde. Kravet til uavhengighet etter EMK art. 6 betyr i denne sammenheng at klagenemndens vurderinger i klagebehandlingen må kunne gjøres uten fare for påvirkning og innblanding fra departementet.⁶⁷ Hov mener det avgjørende må være om uavhengigheten er reell.⁶⁸ Klagenemndens vedtak kan ikke påklages videre til annet forvaltningsorgan, noe som innebærer at heller ikke departementet kan gå inn og omgjøre vedtakene.⁶⁹ Videre kan jeg ikke se at departementet skal ha grunn til å instruere klagenemnden, så lenge den holder seg innenfor de rammer som følger av universitets- og høyskoleloven. Det er tilfeller der

---

⁶⁴ Se Uhl. §§ 4-7 tredje ledd og 4-8 fjerde ledd, jf. 5-1 syvende ledd.

⁶⁵ Se Høstmælingen (2003) s. 197, Møse (2010) note 57 og Aall (2007) s. 350.

⁶⁶ Se Eckhoff ved Smith (2003) s. 464–466.

⁶⁷ Aall (2007) s. 352–353.

⁶⁸ Se Hov (2007) s. 103.

⁶⁹ Se forskriften om Felles klagenemnd § 4 annet ledd.

nemnden har tolket loven utover det departementet mener det er rom for, se brev datert 13. mars 2009 der departementet uttalte seg om medvirkning.⁷⁰ I dette enkelttilfellet bemerket departementet at klagenemndens vedtak ikke kunne påklages, til tross for at departementet gav klart uttrykk for en annen forståelse av fuskebestemmelsene. Det kan tyde på at departementet er opptatt av å styrke Felles klagenemnds rolle som uavhengig utad i sektoren. I den konkrete saken gav departementet trolig tilbakemelding til nemnden om dets standpunkt, men foreløpig har ikke problemstillingen vært oppe for ny vurdering hos Felles klagenemnd. Selv om nemnden tilsynelatende står forholdsvis uavhengig av departementet, kan den nok neppe anses som et helt uavhengig og frittstående forvaltningsorgan på lik linje med for eksempel Trygderetten.⁷¹ Ut i fra de karakteristikkene som er nevnt ovenfor, er det ikke usannsynlig at adgangen til å klage inn enkeltvedtak til Felles klagenemnd er tilstrekkelig for at kravet om en uavhengig domstol er oppfylt etter EMK art. 6.

Selv om vedtaket i første instans blir behandlet og vedtatt av et forvaltningsorgan som ikke kan anses å være en domstol etter EMK art. 6, vil dette likevel ikke være brudd på bestemmelsen så lenge studenten har adgang til å overprøve vedtaket i en domstol.⁷² Tvisteloven⁷³ § 1-3 første ledd gir adgang til å reise sak hos domstolene der tvisten gjelder et "rettskrav". Herunder vil gyldigheten av enkeltvedtak gå inn under begrepet, og studenter har således gjennom norsk lov en generell adgang til å få prøvd enkeltvedtaket, forutsatt at behovet for klargjøring er reelt, jf. tvl. § 1-3 annet ledd.⁷⁴ Dette forutsettes også etter tvl. § 1-5, jf. uhl. § 7-6 annet ledd.⁷⁵ I de tilfeller hvor sanksjonen gjelder utestenging eller bortvisning hjemler uhl. § 4-11 en ytterligere domstolsprøving. Dette er en spesialbestemmelse som innebærer at retten kan prøve alle sider av vedtaket, herunder også rimeligheten, samt at institusjonen har blitt tillagt ansvaret for å dekke alle utgiftene i

---

⁷⁰ Se sak 7/08 og avsnitt 6.

⁷¹ Se Eckhoff ved Smith (2003) s. 467 og Høstmælingen (2003) s. 197.

⁷² Se Eckhoff ved Smith (2003) s. 477. Se tvl. §§ 1-1 og 1-2.

⁷³ Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven eller tvl.)

⁷⁴ Se Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) s. 365.

⁷⁵ Se også TOSLO-2009-104150 hvor retten tar stilling til gyldigheten av et vedtak om annullering av eksamen.

forbindelse med søksmålet.⁷⁶ Retten til bistand fra advokat begrenser seg for øvrig til å gjelde prøving i tingretten.⁷⁷

---

⁷⁶ Se uhl. § 4-11 annet og tredje ledd, samt Bernt (2010) note 365.

⁷⁷ Se Ot.prp. nr. 79 (2003–2004) s. 85.

4 Fuskebestemmelsens objektive innhold

4.1 Forståelsen av begrepet "fusk"

Uhl §§ 4-7 og 4-8 regulerer forhold der hvor kandidaten har "forsøkt å fuske eller forsettlig eller grovt uaktsomt har fusket ved avleggelsen av, eller forut for endelig sensur av, vedkommende eksamen eller prøve (...)", se § 4-7 første ledd bokstav b. Bestemmelsen synes å sikte til en aktiv handling, enten den er utført eller delvis utført. Likevel vil også passive handlinger kunne bli fanget opp av bestemmelsen, for eksempel der hvor kandidaten har unnlatt å henvise til kilder, eller unnlatt å informere om eventuell bruk av hjelpemidler hvis man er pliktig til å opplyse om dette. Loven gir ingen utdypende begrepsavklaring på hva "fusk" faktisk innebærer, men etter en leksikalsk forståelse vil begrepet "fusk" kunne forstås som juks og bedrag, samt mer ladede begreper som uredelighet og falskneri.⁷⁸ Å fuske vil i dagligspråket assosieres med en uredelig handling. Dette innebærer i rettslig forstand at utførte eller forsøkt utførte handlinger, med sikte på et uberettiget fortrinn for kandidaten i en situasjon beskrevet i nevnte bestemmelse, er å regne som fusk.⁷⁹ I TOSLO-2005-114640 gir retten i sin vurdering uttrykk for at fusk er et tillitsbrudd mellom kandidaten og utdanningsinstitusjonen. En fuskehandling strider både mot den akademiske normen og er usolidarisk overfor andre kandidater, da det gir et uriktig bilde av kandidatens kompetanse.

Lovens bestemmelser om avleggelse av eksamen og prøve er lite konkrete og gir rom for at den enkelte utdanningsinstitusjon, med hjemmel i uhl § 3-9 syvende ledd, kan utarbeide mer utfyllende regelverk gjennom forskrift og andre retningslinjer. I forskriften ved BI § 3-15 bokstav c defineres fusk slik: "Bruk av ulovlige hjelpemidler, ulovlig samarbeid mellom enkeltpersoner eller grupper, plagiat og manglende eller feilaktig kildebruk slik at teksten fremstår som kandidatens egen." Dette er eksempler som går igjen hos flere av utdanningsinstitusjonene. Listen er ikke uttømmende. Blant annet vil endring av eksamensbesvarelse *etter* tidspunktet for sensur gå inn under begrepet.⁸⁰

---

⁷⁸ www.synonymer.no. (Nettsiden besøkt 10.11.2009).

⁷⁹ Forskrift om studier og eksamen ved Handelshøyskolen BI av 1. august 2009.

⁸⁰ Se RG 1994 s. 823, s. 830.

4.2 Særlig om hjelpemidler ved skoleeksamen

Med skoleeksamen mener jeg eksamen som avlegges på sted under skoleadministrasjonens oppsyn. Her har institusjonen større kontroll over bruk av hjelpemidler, men også under slike forhold forekommer det tilfeller av fusk. Departementet uttalte i Ot.prp. nr. 40 (2001–2002) s. 76 følgende om fusk:

”Departementet legger til grunn at det er å anse som fusk når en student har ulovlige hjelpemidler tilgjengelige under en eksamen eller på andre måter handler i strid med eksamensreglementet eller regler om kildebruk.”

Departementet har gitt få uttalelser om det konkrete innholdet av begrepet fusk, men sitatet over gir både et eksempel i forbindelse med ulovlige hjelpemidler, samt underbygger institusjonenes plikt og adgang til å utforme mer utfyllende reglement. Hva som er ulovlige hjelpemidler beror på retningslinjene for den konkrete eksamen. Her kreves det klar informasjon til kandidatene i hvert enkelt kursemne. Det juridiske fakultet på UiO har som eksempel i sitt vedlegg til programplanene fastsatt hvilke hjelpemidler som er tillatt under de ulike typer eksamen, som avholdes i regi av fakultetet.⁸¹

I 2008 behandlet Felles klagenemnd 10 saker som omhandlet ulovlige hjelpemidler medbrakt under eksamensavleggelse. Klagenemnden tok i disse sakene utgangspunkt i departementets uttalelse ovenfor, og legger til grunn institusjonenes egne regelverk for å klarlegge hva lovlig hjelpemidler ville være under den konkrete eksamen. Sak 4/09 omhandlet en kandidat som hadde medbrakt ulovlige notater til eksamen. Klagenemnden bemerket at det var uten betydning hvor selve notatet befant seg, så lenge et ulovlig hjelpemiddel var tilgjengelig for kandidaten under gjennomføringen av eksamen. I sak 25/09 ble det bevist at kandidaten objektivt sett hadde fusket, fordi vedkommende hadde en formellapp tilgjengelig under eksamensavleggelsen. Det avgjørende her var at lappens

---

⁸¹ <http://www.jus.uio.no/studier/regelverk/hjelpemidler-eksamen.html>. (Nettsiden besøkt 10.11.2010).

innhold var relatert til eksamensfaget. Det samme ble lagt til grunn i sak 11/09, der en kandidat hadde med seg et ulovlig notatark under muntlig eksamen. Felles klagenemnd bemerket at: ”(...) det fremgår klart nok at arket med notatene må knytte seg til det selvvalgte fagemnet, hvor innholdet på notatarket må ha en viss sammenheng med presentasjonen av fagemnet.” Saken gikk til domstolen, der Oslo tingrett prøvde lovligheten av vedtaket. Retten kom til samme resultat som Felles klagenemnd, og la til grunn at det lå i eksamensinstituttets natur at det ikke var tillatt å medbringe andre hjelpemidler enn de som positivt angis som tillatte.⁸² Ut i fra rettens syn stilles det ikke som krav til utdanningsinstitusjonene om uttrykkelig å angi hva som *ikke* er tillatte hjelpemidler. En slik forståelse av regelverket og annen eksamensinformasjon hos institusjonene er etter min mening riktig, med tanke på at eksamenskandidater har et eget ansvar for å sette seg inn i regelverket.⁸³

4.3 Plagiering eller umodent utført arbeid?

Plagiering blir i det akademiske miljøet ansett å være en uredelig handling, og brukes ofte som eksempel på en handling som omfattes av fuskebestemmelsene. I flere saker Felles klagenemnd har behandlet har de uttalt følgende: ”Ifølge forvaltningspraksis har Kunnskapsdepartementet lagt til grunn at det å la andres arbeid fremstå som sitt eget, objektivt sett må betraktes som fusk.”⁸⁴ Det kan likevel være vanskelig å skille mellom plagiat, som omfattes av fuskebegrepet, og et umodent og uselvstendig utført arbeid som ligger i en gråson.

Å plagiere kommer fra det latinske ordet ”røve”. Begrepet innebærer at en person utgir et verk for å være eget arbeid, mens det i realiteten er en kopi av et allerede eksisterende håndverk eller en idé.⁸⁵ Å plagiere vil med andre ord si at man stjeler en person sitt arbeid uten å kreditere den egentlige opphavspersonen.⁸⁶ Sitater og omskrevet tekst uten

---

⁸² Se TOSLO-2009-104150.

⁸³ Se Ot. prp. nr. 40 (2001–2002) s. 76. Se for øvrig mer om aktsomhetskravet i avsnitt 5.5.2.

⁸⁴ Se sak nr. 1/09 s. 3 og sak nr. 13/09 s. 2

⁸⁵ Jusleksikon (2003) s. 223 og www.ordnett.no. (Nettsiden besøkt 10.11.2009)

⁸⁶ Se også lov 12. mai 1961 nr. 2 om opphavsrett til åndsverk m.v. (åndsverkloven) § 3.

henvisning til kilden, blir omfattet av begrepet ved norske utdanningsinstitusjoner.⁸⁷

Begrepet plagiat kan ha ulik betydning for hver enkelt og på institusjonene, og kan føre til ulik praksis og behandling av forholdsvis like tilfeller.⁸⁸ I Norge ser det derimot ut til at flere norske utdanningsinstitusjoner bruker samme beskrivelse og avgrensning av hva som er å regne som plagiat. BI har, blant flere, klassifisert plagiat ut ifra omfanget av mangel på kildehenvisninger, og uttrykker det på følgende måte:

”Avskrift i mindre omfang eller lett omskriving/oversetting av alminnelig kjente lærebøker/pensumlitteratur uten kildeanvisning betraktes ikke som fusk, men ansees som en faglig umoden og dårlig besvarelse. Avskrift i større omfang eller lett omskriving/oversettelse av mer ”ukjente” publikasjoner, populærvitenskapelig litteratur eller andres oppgaver uten kildehenvisning betraktes som fusk.”⁸⁹

Beskrivelsen er en veiledning for både kandidater og ansatte på institusjonen, og kan bidra til at begrepet får samme betydning og blir tolket likt. Det ikke uproblematisk å klassifisere arbeid på denne måten, da det kan tolkes som legitimt å ”kopiere litt” uten å bli tatt for fusk. Samtidig er det på det rene at det å studere er en læringsprosess hvor man reflekterer over det som leses slik at informasjonen omformes til en egen forståelse og læring.⁹⁰ Da vil det kunne være nødvendig å ta høyde for at enkelte umodne kandidater gjenbruker disse allmennkjente læresetningene uten at det faller inn under begrepet plagiering. Derimot vil avskrift i større omfang underbygge at kandidaten unngår læringsprosessen ved å ta den lette utvei. Her tar kandidaten konsekvent i bruk en annens arbeid, og vil kunne bli betraktet som plagiering. I TOSLO-2005-114640 var retten ikke i tvil om at 20 avsnitt/setninger som er direkte avskrift uten kildehenvisning i en 12 siders utredning, objektivt er å betrakte som fusk. Etter min mening er det i tråd med fuskebestemmelsenes formål å skille mellom umodent arbeid og arbeid som klart er basert på en annens håndverk. Bestemmelsene tar sikte på å sanksjonere de som opptrer uredelig i den hensikt å

---

⁸⁷ http://www.bi.no/Content/Article_67146.aspx og <http://www.uio.no/studier/eksamen/fusk.html>. (Nettsidene besøkt 12.11.2009).

⁸⁸ Se Caroll (2007) s. 13–16.

⁸⁹ http://www.bi.no/Content/Article_67146.aspx. (Nettsiden besøkt 12.11.2009).

⁹⁰ Se Caroll (2007) s. 15–16.

oppnå et uberettiget fortrinn. Det vil for øvrig være vanskelig å vurdere i hvilken kategori en besvarelse faller inn under i det konkrete tilfelle.

I 2008 var 23 av 33 saker i Felles klagenemnd om fusk saker som gjaldt plagiat eller ulovlig samarbeid.⁹¹ Dette var en nedgang fra 2007, men viser likevel at plagiering er et aktuelt problem. Dette er kun de saker som er påklaget etter behandling hos styret eller klagenemnden på den enkelte utdanningsinstitusjon, og det er sannsynlig at mange flere tilsvarende saker har blitt håndtert hos disse.

Hvorvidt det økende problemet ligger i den teknologiske utviklingen og tilgangen til relevant informasjon på internett, er vanskelig å anslå på grunn av mangel på vitenskapelig informasjon om forholdet før internettets tid.⁹² Det er likevel ikke tvilsomt at den økende mengden av informasjon som er tilgjengelig, gjør at kandidaten enklere kan plagiere under for eksempel en hjemmeeksamen. Utdanningsinstitusjonene må sørge for å informere om bruk og henvisning av slike kilder, samtidig som studenter i et tidlig stadium bevisstgjøres hva plagiering faktisk innebærer, informeres om de etiske retningslinjer i det akademiske miljøet, og konsekvensene av plagiering både på det individuelle plan og for samfunnet.⁹³

Flere institusjoner benytter seg nå av systemer som kjører tekster opp mot internett og andre innleverte oppgaver for å avdekke likheter som kan tyde på tilfelle av plagiering. Blant annet brukes Ephorus av både universiteter og høyskoler til dette formålet, mens BI har tatt i bruk SafeAssignment.⁹⁴ Bruksområdet begrenser seg imidlertid til behandling av tekst, og gir kun et bilde på hvorvidt der er stor likhet med andre tekster. På informasjonssiden til ansatte på UiO blir man oppfordret til å benytte programmet som en del av tiltakene for å avdekke plagiering, der også andre forebyggende initiativ og kontrolltiltak bør iverksettes.⁹⁵

---

⁹¹ Se Felles klagenemnd (2008) s. 2.

⁹² Se Vinther (2009) 6. avsnitt.

⁹³ Se Universitas (2008) og Carroll (2007) s. 23–24.

⁹⁴ www.ephorus.no og http://www.bi.no/Content/Article_45814.aspx. (Nettsiden besøkt 15.11.2009).

⁹⁵ http://www.uio.no/for_ansatte/arbeidssstotte/sta/emner_og_program/eksamen/ephorus.html. (Nettsiden besøkt 20.11.2009).

5 De subjektive vilkår

5.1 Skyldgradene

I tillegg til at kandidaten må ha utført en objektiv fuskehandling eller gjort forsøk på slik handling, stiller uhl. §§ 4-7 første ledd bokstav b og 4-8 tredje ledd krav om at handlingen må ha vært forsettlig eller grovt uaktsom. Det stilles altså krav om subjektiv skyld. Jeg vil nedenfor drøfte disse skyldgradene, samt kort redegjøre for forsøk på fusk.

5.2 Forsett

Verken universitets- og høyskoleloven eller den gjeldende straffeloven definerer hva det vil si å begå en forsettlig handling. Heller ikke i forarbeidene til universitets- og høyskoleloven blir begrepet drøftet. I strafferetten beskrives forsett som en bevisst handling der følgen er tilsiktet eller anses som overveiende sannsynlig.⁹⁶ Praksis hos Felles klagenemnd viser at det er denne begrepsforståelsen som legges til grunn. I flere av sakene som er behandlet hos nemnden bemerker de følgende:

”Forsett foreligger i de tilfeller hvor en person har tilsiktet en handling og dens følge, men også der følgen ikke har vært tilsiktet hvis personen har regnet med følgen som sikker eller overveiende sannsynlig.”⁹⁷

For å konstatere hvorvidt en handling er begått forsettlig må man ut ifra den aktuelle situasjonen vurdere kandidatens subjektive oppfatning av omstendighetene. I motsetning til bevisvurderingen av den objektive gjerningsbeskrivelsen, (hvorvidt man rent faktisk har overtrådt fuskebestemmelsen når man for eksempel har benyttet seg av et hjelpemiddel som viser seg ikke å være tillatt), må man gjøre en vurdering av om vedkommende hadde kunnskap om og forstod at den faktiske handlingen ikke var tillatt etter det gjeldende reglement.⁹⁸

---

⁹⁶ Se Eskeland (2006) s. 269–273.

⁹⁷ Se bl.a. sak 1/09 s. 3, 4/09 s. 2 og 11/09 s. 3.

⁹⁸ Se Eskeland (2006) s. 324–325.

Felles klagenemnd har en videre forståelse av forsettsbegrepet. I sin vurdering legger de til grunn at det er tilstrekkelig at kandidaten bevisst for eksempel benytter seg av et hjelpemiddel som er ulovlig, uavhengig av om vedkommende faktisk var klar over at dette ikke var tillatt. Kandidaten kan altså ha handlet forsettlig også der vedkommende ikke var klar over at handlingen var å anse som fusk.⁹⁹ Dette begrunnes med at det stilles krav til høy aktsomhet og ansvar overfor kandidaten, der gjeldende reglement har blitt tilstrekkelig formidlet fra institusjonens side.¹⁰⁰ I klagesak 11/09 uttalte Felles klagenemnd:

”Det er således uten betydning for vurderingen av skyldkravet om klager skal ha fusket med eller uten kunnskap om retningslinjene for hjelpemidler på eksamen”.

Likeledes ble det i klagesak 16/09 konstatert forsett der klager hadde kopiert tekst fra internett uten kildehenvisning og uten å sitatmerke. Vedkommende bestred ikke handlingen og var således klar over denne, men hevdet seg uvitende om at henvisningsmetoden stred mot reglementet. I slike tilfeller må det vurderes hvorvidt handlingen er unnskyldelig på grunn av rettsvillfarelse. Her ble konklusjonen at også kravet om subjektiv skyld, herunder forsett, var tilstrekkelig bevist. Jeg vil for øvrig komme tilbake til rettslig villfarelse i avsnitt 5.5.

Rettspraksis viser at domstolene til nå har latt spørsmålet om forsett ligge urørt, da det etter uhl. §§ 4-7 første ledd bokstav b og 4-8 tredje ledd er tilstrekkelig at kandidaten har handlet grovt uaktsomt. I TOSLO-2005-114640 antydte retten kort at det ut ifra handlingens omfang kunne tyde på at handlingen var forsettlig. Tingretten lot likevel være å vurdere spørsmålet om forsett da departementet i sin tidligere behandling hadde lagt til grunn at grov uaktsomhet var tilstrekkelig for å kunne sanksjonere handlingen. Dommen illustrerer at forvaltningspraksis på området følges, og at domstolene legger vekt på de samme rettskildene som Felles klagenemnd bruker i sin begrunnelse.

---

⁹⁹ Se Felles klagenemnd (2008) s. 8.

¹⁰⁰ Se Ot.prp. nr. 40 (2001–2001) s. 76.

5.3 Grov uaktsomhet

Ved fastsettelsen av skyldgraden anså departementet det som hensiktsmessig å sette grov uaktsomhet som nedre grense:

”Et krav om forsett ville ha medført store bevisproblemer, og både allmennpreventive og individualpreventive hensyn tilsier at grov uaktsomhet skal være tilstrekkelig for å omfattes av bestemmelsen.”¹⁰¹

Skyldgraden er fastsatt på bakgrunn av den vurderingen som departementet la til grunn ved behandling av klager over sanksjonsvedtak da dette organet var klageinstans, og som understøttes av juridisk teori og rettspraksis.¹⁰²

Begrepet grov uaktsomhet har i forbindelse med en straffesak av Høyesterett blitt tolket som ”kvalifisert klanderverdig opptreden som foranlediger sterke bebreidelser for mangel på aktsomhet”.¹⁰³ Tolkningen har senere blitt innarbeidet i straffeloven 2005¹⁰⁴.

Departementet og Felles klagenemnd legger til grunn samme forståelse av begrepet.¹⁰⁵ Der kandidaten eksempelvis ikke har satt seg inn i reglementet for den aktuelle eksamen og/eller institusjon, har vedkommende vist en mangel på aktsom opptreden som ofte – eller oftest, se straks nedenfor – må karakteriseres som grov uaktsom.

Forvaltningspraksis tar stilling til skyldspørsmålet med utgangspunkt i departementets vurdering av kandidatens eget ansvar i en eksamenssituasjon. I Ot.prp. nr. 40 (2001–2002) s. 76 står det følgende:

---

¹⁰¹ Se Ot.prp. nr. 40 (2001–2002) s. 75–76.

¹⁰² Se Ot.prp. nr. 40 (2001–2002) s. 44.

¹⁰³ Se Rt. 1970 s. 1235, s. 1235.

¹⁰⁴ Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff § 23 annet ledd.

¹⁰⁵ Se Ot.prp. nr. 40 (2001–2002) s. 76.

”I eksamens- og prøvesituasjoner stilles det høye aktsomhetskrav til studentene, og den enkelte student er selv ansvarlig for å sette seg inn i hva som er lovlige hjelpemidler, retningslinjer for bruk av disse regler om kildebruk før eksamen.”

I TOSLO-2005-114640 karakteriserte retten manglende kontroll av kildehenvisninger i en innleveringsoppgave som en grov uaktsom handling. Retten vektla her aktsomhetsnormen fastsatt av departementet, jf. sitatet ovenfor. I sak 25/09 kom Felles klagenemnd til at klager ikke hadde sjekket pennalet grundig nok for huskelapper før eksamen, og vurderte følgelig atferden som grovt uaktsom i henhold til fuskebestemmelsene. Nemnden begrunnet vurderingen med at ”det er studentens eget ansvar å sørge for at tilgjengelige hjelpemidler på eksamen er lovlige i henhold til regelverket.”¹⁰⁶ I Ot.prp. nr. 79 (2003–2004) s. 40 befestet departementet kandidatens plikt til selv å være innforstått med utdanningsinstitusjonens regelverk hva gjelder rett kildebruk: ”Den generelle utviklingen i teknologisk kildemateriale stiller krav til at studentene utøver aktsomhet i sin bruk av ulike kilder”. Å handle aktsomt i en eksamenssituasjon vil ut ifra departementets syn kunne tolkes dit hen at kandidaten aktivt til enhver tid må søke å holde seg à jour med gjeldende reglement, så langt disse er tilgjengelige for kandidaten. Har kandidaten latt være å sette seg inn i disse, vil man måtte vurdere hvorvidt dette kan regnes som grov uaktsomhet.

5.4 Forsøk

5.4.1 Innledning

Også forsøk på fusk rammes av fuskebestemmelsene i universitets- og høyskoleloven. I Ot.prp. nr. 40 (2001–2002) s. 76 heter det:

”Dersom det kun foreligger forsøk på fusk, vil det imidlertid stilles krav om fullbyrdselsforsett for at handlingen skal kunne føre til annullering av eksamen og utestenging. For studenten vil det derfor være av avgjørende betydning hvor grensen mellom forsøk og fullbyrdet handling trekkes. ”

---

¹⁰⁶ Sak 25/09 s. 3.

Det trekkes her en grense mellom en fullbyrdet fuskehandling og forsøk på slik handling. Videre stilles det krav om at kandidaten har til hensikt å fullbyrde handlingen, altså et fullbyrdelsesforsett, noe som betyr at et forsøk på fusk, der kandidaten har utvist grov uaktsomhet, ikke vil bli rammet etter fuskebestemmelsene. Grensedragningen vil bli drøftet både fra den objektive og subjektive side, samt at jeg også her vil trekke paralleller til strafferetten i den videre fremstillingen.

5.4.2 Forsøk i objektiv forstand

Forsøk i objektiv forstand er i strl. § 49 første ledd definert på følgende vis: ”Strafbart Forsøg foreligger, naar en Forbrydelse ei er fuldbyrdet, men der er foretaget Handling (...)” Det må ha blitt foretatt en faktisk handling som blir avbrutt, slik at formålet med handlingen (her: fusk) ikke blir oppfylt. Den samme tolkningen av forsøk finner vi i Ot.prp. nr. 40 (2001–2002) s. 76. Departementet eksemplifiserer forsøk der kandidaten har plassert ulovlige hjelpemidler tilgjengelig under eksamen, men blir oppdaget før eksamen starter.

En fuskehandling under skoleeksamen vil være fullbyrdet der hjelpemidlene er tilgjengelige under utførelsen av eksamen.¹⁰⁷ Grensen fra forsøk til fullbyrdet handling må være når eksamen starter, altså på det tidspunktet eksamensoppgaven blir gjort kjent for kandidaten. Idet eksamen er igangsatt vil forsøket objektivt sett gå over i fullbyrdet fusk fordi kandidaten i dette øyeblikk har kjennskap til om det vil være behov for å benytte seg av hjelpemidlene.¹⁰⁸ Departementet har i sitt eksempel angitt ”før eksamen” som et skille, og spørsmålet vil bli hvor lenge før eksamen man kan anse at en kandidat forsøker å fuske.

Nedenfor vil jeg presentere en sak Felles klagenemnd behandlet, der nemnden måtte ta stilling til betydningen av tidsaspektet. Saken vil i tillegg illustrere forsøk på fuskehandling ved hjemmeeksamen.

---

¹⁰⁷ Se Ot.prp. nr. 40 (2001–2002) s. 76.

¹⁰⁸ Se Mathisen 2006 s. 49.

5.4.2.1 "Dokumentfalsk-saken"

I sak 6/09 hadde klager urettmessig skaffet seg eksamensoppgave og besvarelse før en hjemmeeksamen ved å utgi seg for å være eksamensformann og oppgi falsk e-postadresse. Nemnden måtte vurdere hvorvidt fuskebestemmelsene rammer tilfeller hvor handlingen foretas før selve avleggelsen av eksamen.¹⁰⁹ Ordlyden i lovteksten kan forstås dit hen at den rammer kun handlinger gjort under avleggelsen av eksamen, men er da også ment å ramme tilfeller før eksamensavleggelsen, jf. departementets presisering i forarbeidene.¹¹⁰ I vurderingen la nemnden følgende til grunn:

"Det avgjørende må etter Felles klagenemnds syn være om studenten på en uredelig måte har forsøkt å skaffe seg et uberettiget fortrinn til eksamen. Både plassering av ulovlige hjelpemidler med sikte på at disse skal være tilgjengelige under eksamen, og kjennskap til eksamensoppgaver i forkant av eksamen, er forhold egnet til å gi den aktuelle kandidat et uberettiget fortrinn."¹¹¹

Felles klagenemnd vektla at klager har fått et uberettiget fortrinn, mens tidsrammen derimot synes å være uvesentlig. Nemnden har i sin tolkning tatt utgangspunkt i bestemmelsens formål, som har til hensikt å skulle ramme tilfeller der kandidater handler med den intensjon å oppnå et uberettiget fortrinn i forhold til andre kandidater. Denne tolkningen kan forsvares ut ifra allmennpreventive hensyn, samt at lovgivers mening med fuskebestemmelsene er å sanksjonere forsøk på fusk nettopp for å forhindre uetisk akademisk adferd. Så lenge kandidaten forsøkte å fuske før eksamen vil det være uvesentlig at det gikk noe tid i mellom handlingen og eksamenstidspunktet. Det vil etter min mening virke urimelig om tidsaspektet skulle få større betydning på bekostning av hensynet til at alle kandidater, fra institusjonens side, skal ha likt utgangspunkt i en eksamenssituasjon.

---

¹⁰⁹ Jf. "avleggelse av eksamen" i uhl. § 4-7 første ledd bokstav b. Se også forskrift 22. juni 2005 nr. 833 om studier og eksamen ved Universitetet i Agder § 31 tredje ledd.

¹¹⁰ Se Ot.prp. nr. 40 (2001–2002) s. 76.

¹¹¹ Sak 06/09 s. 2.

5.4.3 Fullbyrdelsesforsett – den subjektive side

I tillegg til at det må kunne konstateres et forsøk på fusk i objektiv forstand, må man bringe på det rene hvorvidt vedkommende hadde intensjon om å fullbyrde handlingen i den hensikt å fuske. Som nevnt innledningsvis kreves det et fullbyrdelsesforsett.¹¹² Det er usikkert hva som er bakgrunnen for kravet om fullbyrdelsesforsett, men det kan tenkes at departementet anså det som nødvendig å legge dette til grunn da forsøk på fusk har likhetstrekk med forsøk i straffesaker. Det er uansett hensiktsmessig at man stiller et slikt krav, med tanke på at vilkåret om subjektiv skyld baserer seg på en vurdering av hva hensynene til straffverdighet og prevensjon tilsier.¹¹³ Legger man dette til grunn, bør det settes en grense slik at det kun er handlinger som vedkommende har til hensikt å fullføre, som sanksjoneres.

Ifølge strl. § 49 første ledd vil straffbart forsøk foreligge når ”(...) der er foretaget Handling, hvorved dens Udførelse tilsigtedes paabegyndt”. Også i strafferetten kreves det en intensjon om å gjennomføre den straffbare handlingen. Andenæs forklarer fullbyrdelsesforsettet slik: ”Gjerningsmannens opptreden må vise at nå er forberedelsen og overveielsen tid forbi, nå skrider han til verket”.¹¹⁴ Det er altså nær sammenheng mellom den forberedende handling og det man anser som fullført handling. I Ot.prp. nr 40 (2001–2002) s. 76 eksemplifiseres forsøk på fusk under en skoleeksamen slik:

”Forsøk på fusk vil for eksempel foreligge i tilfeller hvor studenten plasserer ulovlige hjelpemidler med sikte på at disse skal være tilgjengelige under eksamen, men blir oppdaget før eksamen begynner”.

I eksempelet over har kandidaten gjort forberedelser med intensjon om å fuske. Et annet eksempel er der kandidaten har gjemt en formelbok på toalettet med intensjon om å benytte seg av denne underveis. Blir boken funnet før eksamen starter, vil det bli et bevisspørsmål hvorvidt kandidaten hadde til hensikt å fuske, eller sagt med andre ord; gjemte den *med*

---

¹¹² Se Ot.prp. nr 40 (2001–2002) s. 76.

¹¹³ Se Eskeland (2006) s. 263 og 266.

¹¹⁴ Se Eskeland (2006) s. 214.

sikte på å benytte seg av denne under avleggelsen av eksamen. Det er ikke avgjørende om kandidaten faktisk ville fått bruk for hjelpemidlene. Dette vet man ikke så lenge eksamensoppgaven er ukjent, men man må bevise at vedkommende ville benyttet seg av formelboken hvis de aktuelle oppgavene hadde vært en del av den kommende eksamen.

I dokumentfalsk-saken vurderte Felles klagenemnd hvorvidt klager hadde fullbyrdelsesforsett med utgangspunkt i om vedkommende handlet forsettlig.¹¹⁵ I den konkrete saken ble det funnet bevist at klager hadde til hensikt å fullføre fuskehandlingen fordi vedkommende møtte til eksamen, uvitende om at utdanningsinstitusjonen hadde oppdaget forsøket og endret eksamensoppgavene. Nemnden gikk derimot ikke nærmere inn på hvorvidt klager faktisk hadde benyttet seg av kunnskapen som urettmessig ble ervervet på forhånd, i den hensikt å fullføre fuskehandlingen med det opprinnelige eksamensinnholdet. Man kan ikke med absolutt sikkerhet vite at personen hadde lest eksamensoppgaven, men ut ifra de handlinger som allerede var utført er det liten tvil om at vedkommende hadde fullbyrdelsesforsett. For øvrig hadde også klager i den konkrete saken vedtatt et forelegg for overtredelse av strl. § 182 første ledd for dokumentfalsk.¹¹⁶ Vedkommende hadde allerede fullbyrdet en straffbar handling, og i en totalvurdering er det rimelig å anta at det vil være kort vei fra forberedende handling til faktisk å fuske under eksamen.

Det er lite forvaltnings- og rettspraksis som omhandler forsøk på fusk, foruten sak 6/09 som var til behandling hos Felles klagenemnd. Antakelig er flere tilfeller av forsøk på fusk blitt oppdaget og behandlet ute hos de enkelte utdanningsinstitusjonene, enn de man finner hos Felles klagenemnd. Grensedragningen mellom forsøk med og uten fullbyrdelsesforsett er vanskelig å fastsette på generell basis, og må først og fremst foretas i hvert enkelt tilfelle. Kan man ikke bevise at en kandidat hadde til hensikt å fuske, vil heller ikke vedkommende kunne sanksjoneres for forsøk på fusk etter fuskebestemmelsene.¹¹⁷ Mathisen skrev i sin

---

¹¹⁵ Se sak 6/09.

¹¹⁶ Se sak 6/09.

¹¹⁷ Utdanningsinstitusjonen har som nevnt bevisbyrden, og etter forvaltningspraksis kreves det en klar sannsynliggjøring for at vedkommende har hatt til hensikt å fuske.

avhandling at det må trekkes en grense der kandidaten overhodet ikke hadde til hensikt å fuske. Hun eksemplifiserer dette med et tilfelle der kandidaten oppdager jukselapper på pulten for så umiddelbart å levere disse til eksamensvakten før eller under eksamensavleggelse, med beskjed om at de ikke tilhører vedkommende. Her har ikke kandidaten handlet med fullbyrdelsesforsett, men valgt umiddelbart å avbryte en handling som objektivt kunne blitt ansett for å være fusk. Leverer derimot ikke kandidaten fra seg lappene som blir oppdaget, og bestemmer seg for å benytte seg av disse, har kandidaten et fullbyrdelsesforsett. I dette tilfellet har ikke kandidaten hatt kjennskap til jukselappene på forhånd, men handlet i strid med regelverket, i den hensikt å fuske for objektivt å skaffe seg et uberettiget fortrinn.¹¹⁸

5.5 Rettsvillfarelse

5.5.1 Innledning

Ut ifra universitets- og høyskolelovens regler stilles det ikke et vilkår om fravær av rettsvillfarelse for å kunne sanksjonere kandidater som anklages for fusk. Likevel viser forvaltningspraksis at det i noen tilfeller gjøres en vurdering av om kandidaten har handlet i rettsvillfarelse. I TOSLO-2009-104150 måtte retten vurdere hvorvidt et vedtak om annullert avgangseksamen avlagt av en lærerstudent under muntlig eksamen i norsk, skulle underkjennes med grunnlag i rettsvillfarelse. Retten bemerket følgende:

”Retten er tilbøyelig til å mene at spørsmålet om unnskyldelig rettsvillfarelse strengt tatt ligger utenfor rettens prøvingskompetanse, da fravær av unnskyldelig rettsvillfarelse ikke er et lovvilkår etter universitetsloven § 4-7.”

Retten tok likevel stilling til spørsmålet slik at vurderingen samsvarte med den praksis som synes å være befestet hos Felles klagenemnd, jf. de krav som stilles til likebehandling og rimelighet i forvaltningsretten, samt at staten selv aksepterte at vedtaket skulle oppheves i tilfelle rettsvillfarelsen var unnskyldelig. Retten så det ikke nødvendig at loven negativt

---

¹¹⁸ Se Mathisen 2006 s. 48.

angir fravær av rettsvillfarelse for å kunne sanksjonere, så lenge dette ikke er til ugunst for kandidaten.

Vurderingen av om kandidaten har handlet i rettsvillfarelse er aktuell der kandidaten hevder seg uvitende om at handlingen var i strid med gjeldende regelverk, eller hvor vedkommende har misforstått selve regelverket. Spørsmål om rettsvillfarelse har ved flere anledninger blitt påberopt av kandidater i klagesaker til Felles klagenemnd, og ble som nevnt drøftet i sak TOSLO-2009-104150.¹¹⁹ Spørsmålet har blitt vurdert der kandidater har tatt med seg ulovlige hjelpemidler, men også ved tilfeller hvor kandidater anklages for fusk på grunn av mangelfulle kildehenvisninger. Konsekvensen av at rettsvillfarelse påvises er fritak av sanksjonering etter fuskebestemmelsene.¹²⁰

5.5.2 Aktsomhetskravet

Ifølge Felles klagenemnd må rettsvillfarelsen være unnskyldelig for å frita kandidaten for sanksjonering etter fuskebestemmelsene.¹²¹ Departementet la til grunn et høyt aktsomhetskrav i Ot. prp. nr. 40 (2001–2002) s. 76, se sitatet ovenfor i avsnitt 5.3. Departementet gir her kandidaten plikt til selv å sørge for å være innforstått med det gjeldende reglementet, og det skal mye til for at uvitenhet om disse blir betegnet som unnskyldelig. Det er eksempelvis ikke tilstrekkelig å begrunne uvitenhet ved at man ikke har satt seg inn i regelverket. I sak 16/09 til behandling hos Felles klagenemnd vurderte nemnden spørsmålet om hvorvidt en student var i unnskyldelig rettsvillfarelse i forbindelse med en hjemmeeksamen der kandidaten hadde unnlatt å oppgi kildehenvisning underveis i besvarelsen. Klager hevdet seg uvitende om at henvisningsteknikken var å anse som fusk. Nemnden bemerket at det ikke ville bli tatt hensyn til manglende kunnskap om henvisningsteknikker forut for hjemmeeksamen, på bakgrunn av at klager ikke var til stede under undervisningen som omhandlet temaet. Vurderingen ble begrunnet med kandidatenes

---

¹¹⁹ Se Felles klagenemnd (2008) s. 8.

¹²⁰ Se som eksempel sak 17/09.

¹²¹ Felles klagenemnd (2008) s. 8.

ansvar for å skaffe den nødvendige informasjonen før eksamen. Dette forutsatt at informasjonen er gjort tilgjengelig fra institusjonens side, slik tilfellet var i den nevnte sak.

I TOSLO-2009-104150 la retten til grunn en streng aktsomhetsnorm. I tillegg var det av betydning at kandidaten var en erfaren student og burde være kjent med de gjeldende retningslinjer.¹²² Retten konkluderte med at kandidaten ikke hadde opptrådt så aktsomt som man kunne forvente å kreve på bakgrunn av det erfaringsgrunnlaget kandidaten hadde.¹²³ I vurderingen ble det også vektlagt at det var allment kjent at tillatte hjelpemidler til eksamen ble positivt angitt. Det kreves med andre ord ikke at institusjonen presiserer hvilke hjelpemidler som ikke tillates under eksamensavleggelse. Hvorvidt retten på samme måte ville vektlagt *mangel* på erfaring som student i et liknende tilfelle er usikkert. Antakelig ville manglende erfaring her uansett blitt tillagt liten betydning, så lenge informasjonen inneholdt opplysninger konkret om hva som nettopp var tillatte hjelpemidler. Å anta at man kan ta i bruk hjelpemidler utover det som er opplyst vil også for en uerfaren student være risikofylt og uaktsomt.¹²⁴

I aktsomhetsvurderingen legger Felles klagenemnd til grunn en lavere skyldgrad enn simpel (vanlig) uaktsomhet.¹²⁵ Terskelen for fritak fra sanksjon med grunnlag i rettsvillfarelse er av håndhevings- og prevensjonshensyn høy, slik at fuskebestemmelsene når sitt formål.¹²⁶ Uaktsomhetsgraden samsvarer med den vurderingen som gjøres i strafferetten, og etablert strafferettspraksis kan være relevant.¹²⁷

Hvorvidt aktsomhetskravet er oppfylt vil bero på omstendighetene i den konkrete sak. I sak 17/09, som omhandlet annullering av eksamen på bakgrunn av at klager hadde medbrakt en kalkulator som ikke var tillatt, ble utdanningsinstitusjonens klagenemnds vedtak opphevet,

---

¹²² Samme vurdering ble gjort da Felles klagenemnd først behandlet saken, se sak 11/09.

¹²³ Adgangen til å vektlegge erfaringsgrunnlaget er hjemlet i tvisteloven § 21-2 tredje ledd.

¹²⁴ Se for øvrig sak 16/09 s. 3.

¹²⁵ Felles klagenemnd (2008) s. 8.

¹²⁶ Jf. rettens syn i TOSLO-2009-104150.

¹²⁷ Jeg vil ikke gå nærmere inn på den konkrete strafferettspraksisen i den videre fremstillingen av plasshensyn, men vil se på de vurderinger som er gjort i forvaltnings- og rettspolis i forbindelse med fuskebestemmelsene.

da Felles klagenemnd kom frem til at klager var i unnskyldelig rettsvillfarelse. Nemnden vurderte eksamensinformasjonen hos utdanningsinstitusjonen som forvirrende og motstridende ut ifra det gjeldende regelverket for den aktuelle eksamen. Klager hadde tatt med en kalkulator til eksamensavleggelsen som ifølge studiehåndboken ikke var tillatt. Studieforskriften henviste til kursbeskrivelsen og eksamenssettet for informasjon om hva som ble ansett som lovlige hjelpemidler. Klager hadde basert sin handling på informasjonen angitt i disse, der alle hjelpemidler skulle være tillatt. Felles klagenemnd vektla også at studiehåndbokens informasjon om hjelpemidler var retningsgivende, og at kandidater ville støtte seg til den øvrige informasjonen i de tilfeller der de var usikre. Det kan stilles spørsmål ved hvorvidt kandidaten i dette tilfellet handlet med høy aktsomhet, slik det kreves etter lovforarbeidene, ved ikke å undersøke studiehåndboken som angav konkret hvilken kalkulator som var tillatt. I tillegg henviste kursbeskrivelsen til studiehåndboken som link for hva som var tillatte hjelpemidler.

Felles klagenemnd gikk ikke nærmere inn på om klager burde ha fulgt linken eller eventuelt tatt kontakt med eksamenskontoret for oppklaring. Det virker likevel rimelig at Felles klagenemnd gir utdanningsinstitusjonen risikoen for slike misforståelser når informasjonen som er tilgjengelig kan virke villedende og tvetydig. Blir det ikke gitt god nok informasjon om regler og retningslinjer fra institusjonens side, vil ikke kandidatene ha den nødvendige kunnskapen for å kunne opptre i tråd med regelverket. I denne sammenheng blir det et spørsmål om kandidatens adferd er tilstrekkelig klanderverdig eller ikke kan bebreides.

6 Medvirkning

6.1 Innledning

Medvirkning betyr å bidra eller hjelpe til med en handling, uten selv å være den som faktisk utfører og drar nytte av selve handlingen.¹²⁸ I tilfeller hvor det er snakk om medvirkning til fusk innebærer dette at man tilrettelegger for selve fuskehandlingen, for eksempel i form av å gjøre ulovlige hjelpemidler tilgjengelige for en eksamenskandidat. Slik opptreden forekommer i dag, og det er liten tvil om at den anses som uredelig.

Uhl. § 4-7 første ledd bokstav b hjemler annullering av vedkommendes eksamen basert på at selve eksamensbesvarelsen blir å anse som ugyldig, på bakgrunn av at arbeidet er fusket med.¹²⁹ Bestemmelsen vil i denne sammenheng ikke være aktuell.¹³⁰ I universitetsloven 1989 ble sanksjonsadgangen på bakgrunn av medvirkning begrenset til kun å gjelde utestenging etter lovens § 47. Den videre drøftelsen om et mulig medvirkningsansvar vil på samme måte kun omhandle adgangen til å reagere i form av utestenging etter § 4-8 tredje ledd. Spørsmålet som stilles er om uhl. § 4-8 tredje ledd også rammer den som medvirker til en annens fusk. I bestemmelsens første punktum heter det:

”En kandidat som har opptrådt slik som beskrevet i § 4-7 første eller annet ledd, kan ved vedtak av styret selv eller institusjonens klagenemnd, jf. § 5-1, utestenges fra institusjonen og fratas retten til å gå opp til eksamen ved institusjoner under denne lov i inntil ett år.”

Den adferd og gjerning som omfattes av bestemmelsen, og som det reageres mot, er eksamen som en kandidat har forsøkt å fuske ved eller forsettlig eller grovt uaktsomt har fusket ved avleggelsen av, eller forut for endelig sensur av.¹³¹ Ut ifra dette synes medvirkningsansvaret ikke å være omfattet av bestemmelsen, og ser man hen til strafferetten og de strafferettslige prinsipper er medvirkning som hovedregel kun straffbart

---

¹²⁸ Jusleksikon (2003) s. 182.

¹²⁹ Sanksjonens innhold kommer jeg tilbake til i avsnitt 7.2 om annullering.

¹³⁰ Se Bernt (2006) s. 88 note 5, jf. Ot.prp. nr. 85 (1993–1994) s. 80.

¹³¹ Jf. uhl. § 4-7 første ledd bokstav b.

der hvor det særskilt står i lovteksten, jf. legalitetsprinsippet.¹³² Rettspraksis gir likevel flere eksempler på at det innenfor strafferetten kan tenkes forhold som dekkes av gjerningsbeskrivelsen uten at medvirkningsansvaret er nevnt i bestemmelsen, og således bør betegnes som medvirkning.¹³³ Resultatet beror på en tolkning av den konkrete bestemmelsen. Fuskebestemmelsene er som nevnt tidligere meget generelt formulert og har gitt rom for mer utfyllende regler. Ser man bestemmelsen i lys av den strafferettslige tolkningsmetode vil selve ”gjerningsbeskrivelsen”, som omhandler det at en kandidat objektivt sett fusker i en eksamenssituasjon, også kunne gjelde for en medvirkende kandidat i det konkrete tilfellet. Eksempelvis vil en person som bidrar til å gi en kandidat et uberettiget fortrinn i form av å gjøre tilgjengelig ulovlige hjelpemidler for andre, eller ved å låne bort egen besvarelse for plagiering, objektivt sett ha bidratt til fusk. Uten denne medvirkende handlingen ville ikke fuskehandlingen ha blitt utført i det konkrete tilfellet. Disse momentene er interessante da de kan åpne for et medvirkningsansvar til tross for at ansvaret ikke nevnes i lovteksten. Likevel må vurderingen av hvorvidt § 4-8 tredje ledd hjemler en forvaltningssanksjon, med grunnlag i et slikt ansvar, avgjøres etter en tolkning av alle rettskildefaktorer på området. Her vil, i tillegg til lovteksten, særlig forarbeidene til loven, utfyllende forskrifter og praksis på området måtte vektlegges og være avgjørende.

Både forskrifter, retningslinjer og praksis hos de ulike utdanningsinstitusjonene viser at en manglende lovbestemmelse om medvirkning til fusk ikke er til hinder for å sanksjonere medvirkere. Når dette imidlertid gjøres uten uttrykkelig lovhjemmel i universitets- og høyskoleloven, kan det stilles spørsmål om loven likevel gir rom for å innfortolke et medvirkningsansvar overfor en student som medvirker til at en kandidat fusker.

6.2 Lovendringsprosessen

Lov 16. juni 1989 nr. 77 om universiteter og vitenskapelige høyskoler (heretter universitetsloven 1989) § 47 hjemlet sanksjonering også der en person medvirker til fusk:

---

¹³² Se Eskeland (2006) s. 197.

¹³³ Se som eksempel rt. 1936 s. 612 og rt. 1970 s. 382.

”Student som opptrer som beskrevet i § 56 nr. 1 eller 2, *eller medvirker til det*, eller som tross skriftlig advarsel gjentatt gjør seg skyldig i grovt brudd mot de regler som gjelder på institusjonen, kan styret utestenge helt eller delvis fra institusjonen for inntil ett år.”¹³⁴

En slik hjemmel til å sanksjonere medvirkning finner man verken i dagens lov eller den nå opphevede universitets- og høyskoleloven 1995 som erstattet universitetsloven 1989. Under arbeidet med å endre loven til å bli universitets- og høyskoleloven 1995 skulle medvirkningsansvaret tilsynelatende videreføres. Ifølge lovutkastet med departementets merknader til paragrafene i Ot.prp. nr. 85 (1993–1994) s. 68 samsvarer § 42 fjerde ledd første punktum med den dagjeldende bestemmelsen om samme forhold. Dette er også bemerket av departementet.¹³⁵ Videre uttalte departementet i proposisjonen s. 37 at de har ”lagt vekt på at merknadene til de enkelte paragrafene skal være fyldige og informative”, men medvirkningsansvaret har likevel falt ut i det omredigerte og formelle lovutkastet i proposisjonens s. 90. Hvorvidt dette var en bevisst uteblivelse er usikkert, men det at endringen ikke er kommentert kan tyde på at medvirkning ved en inkurie ikke ble tatt med i den nye loven.¹³⁶ Er dette tilfelle, synes det rimelig å anta at hensikten fra departementets side har vært å videreføre medvirkningsansvaret også i de nyere lovene, og rettstilstanden ment å være uendret. Under lovendringen til den gjeldende universitets- og høyskoleloven foreslo departementet også denne gangen at bestemmelsen skulle videreføres uendret slik den stod.¹³⁷ Medvirkningsansvaret ble for øvrig ikke nevnt i forbindelse med vurderingen av uhl. § 4-8 tredje ledd, og det samme gjelder for revideringene av det gjeldende lovverket.

---

¹³⁴ Min uthevelse.

¹³⁵ Se Ot.prp. nr. 85 (1993–1994) s. 70.

¹³⁶ Se Bernt (2006) s. 92 note 13. Ut ifra Ot.prp. nr. 85 (1993–1994) s. 28–30 og 68–70 er det ingenting som peker i retning av at departementet endret bestemmelsen med grunnlag i høringsuttalelser eller andre vurderinger.

¹³⁷ Se Ot.prp. nr. 79 (2003–2004) s. 41.

6.3 Forskrifter og praksis

Bestemmelsen om utestenging er generelt utformet, og det er hensiktsmessig med et mer utfyllende regelverk for de ulike utdanningsinstitusjonene gjennom forskrifter og detaljerte retningslinjer.¹³⁸ Forskrifter og annet reglement vil kunne ha betydning da det for studenter ved den enkelte institusjon er enkelt å forholde seg til disse.¹³⁹ Videre baserer utdanningsinstitusjonene seg på eget regelverk, i tillegg til fuskebestemmelsene i loven, ved behandling av mistanke om fusk. I det følgende vil jeg se nærmere på forskriftene og retningslinjene som er gjeldende for eksamenskandidatene på BI og UiO.

6.3.1 Universitetet i Oslo

I eksamensforskriften ved UiO § 9 heter det:

”Fakultetet selv kan fremme sak for Den sentrale klagenemnd ved Universitetet i Oslo med forslag om annullering av eksamen eller prøve eller av godkjenning av kurs, og med forslag om utestenging, som følge av fusk eller forsøk på fusk eller som følge av falsk vitnemål eller annen form for uredelig opptreden som har gitt adgang til eksamen eller til å delta i kurs”

Forskriften er generelt utformet og sier ingenting om et eventuelt medvirkningsansvar. Ytterligere informasjon om hva fusk innebærer er å finne på Universitetets nettsider, og eksamenskandidater ved UiO plikter å sette seg inn i de regler som gjelder for eksamensavleggelse, jf. forskriftens §§ 7.6.7 og 7.6.8.¹⁴⁰ Dette fordrer at man gjør seg kjent med den informasjonen som er gjort tilgjengelig av institusjonen. I ”Rutiner for behandling av mistanke om fusk/forsøk på fusk ved UiO” punkt 3, foreligger fusk blant annet der ”en student hjelper andre studenter med å fuske”.¹⁴¹ Det tyder på at UiO her har tolket uhl. § 4-8 tredje ledd dit hen at bestemmelsen ikke er til hinder for å inkludere

---

¹³⁸ Se uhl § 3-9 syvende ledd.

¹³⁹ Jf. også undersøkelsesplikten som følger av aktsomhetskravet.

¹⁴⁰ Jf. aktsomhetskravet beskrevet i Ot.prp. nr. 40 (2001–2002) s. 76.

¹⁴¹ <http://www.uio.no/admhb/reglhb/studier/andre-regelverk/fuskesaker.xml> (Nettside besøkt 20.03.2010).

medvirkningsansvaret. Den sentrale klagenemnden ved UiO har ikke hatt problemstillingen oppe til behandling. Nemnden har imidlertid bemerket at det kun er fuskeren, ikke den medvirkende, det reageres overfor.¹⁴² Hvis det er lagt til grunn en korrekt forståelse av beskrivelsen ovenfor, er det betenkelig at UiO i sin veiledning til ansatte åpner for et medvirkningsansvar som strider i mot utdanningsinstitusjonens egen klagenemnds praksis.

6.3.2 BI

Eksamensforskriften ved BI omtaler medvirkningsansvaret i § 1-4 annet ledd, og tydeliggjør overfor kandidater at medvirkning kan gi grunnlag for utestenging:

”En student som medvirker til at en annen student fusker eller forsøker å fuske, kan utestenges fra høyskolen og fratas retten til å gå opp til eksamen i inntil ett år. For saksbehandlingen og de formelle vilkår gjelder reglene i lov om universiteter og høyskoler §§ 4-8 og 4-11 tilsvarende. Om fusk vises det dessuten til § 3-15 i denne forskriften.”¹⁴³

I Studiehåndboken 2009/2010 tolkes medvirkning innunder fuskebegrepet: ”Det regnes også som fusk dersom en kandidat har medvirket til at annen eksamenskandidat har fusket eller forsøkt å fuske.”¹⁴⁴

Bestemmelsen i forskriften henviser blant annet til uhl. § 4-8 når det gjelder de formelle vilkår. Slik jeg tolker dette stiller BI samme vilkår om det objektive gjerningsinnhold og subjektiv skyld som for en kandidat som har fusket med egen besvarelse. Dette innebærer at medvirkeren må ha handlet på en måte som ledet til en fuskehandling, eller forsøk på slik handling, samt at vedkommende må ha hatt eller burde hatt kjennskap til at bidraget ville føre til en fuskehandling, jf. kravet til forsett/grov uaktsomhet.

---

¹⁴² Berger (2010).

¹⁴³ Se forskriftens § 3-15 bokstav a andre punktum.

¹⁴⁴ <http://web.bi.no/info/studinfo2009.nsf/ce5c15fd34e745bec1256d2d0033b79d/cd7d1d64f6370a93c125700e002b21e5!OpenDocument>. (Nettside besøkt 21.03.2010).

BI skiller mellom det å utelukkende være medvirkende til en annen kandidats fusk, og gjensidig samarbeid der både kandidat A og B drar nytte av samarbeidet ved at begge besvarelsene er berørt av fuskehandlingen. I dette avsnittet er det kun den medvirkende handling som er interessant, men grensen mellom ensidig avskrift og samarbeid kan være vag og særlig i de tilfeller hvor både vedkommende som fuser og den medvirkende er kandidater under samme eksamensavleggelse. Foreligger det et samarbeid der begge besvarelsene må anses som påvirket av fuskehandlingen, vil tilfellet uansett kunne innfortolkes under fuskebestemmelsene, jf. ”vedkommende eksamen” i uhl. § 4-7 første ledd bokstav b. Felles klagenemnd behandlet sak 7/08 der to studenter på BI ble utestengt på bakgrunn av fusk i forbindelse med en innleveringsoppgave.¹⁴⁵ Den ene kandidaten fikk, i tillegg til utestenging, sin oppgave annullert da vedkommende hadde skrevet av den andres besvarelse. Medkandidaten ble utestengt på grunnlag av medvirkning. Klagenemnden sier følgende om sanksjonsfastsettelsen av den medvirkende kandidat:

”Felles klagenemnd vil bemerke at medvirkning til fusk som ikke påvirker medvirkerens eksamensbesvarelse ikke gir grunnlag for annullering av eksamen. Medvirker med upåvirket egen oppgave kan kun sanksjoneres med utestenging.”

Klagenemndens vurdering støtter opp under den slutning at lovverket ikke gir grunnlag for å annullere medvirkerens besvarelse,¹⁴⁶ men bekrefter samtidig at også Felles klagenemnd innfortolker et medvirkningsansvar i uhl. § 4-8 tredje ledd.

6.4 Sanksjonsadgangens begrensninger

Forskrifter og annet reglement taler for å tolke uhl. § 4-8 tredje ledd dit hen at det er hjemmel for å sanksjonere på bakgrunn av medvirkning. Både regelverket ved UiO og BI tyder på at begrepet fusk rommer mer enn bare å utvise uredelig opptreden i forbindelse med egen eksamensavleggelse. Uredelig opptreden i form av å gi andre et uberettiget

---

¹⁴⁵ Saken gjaldt ikke avleggelse av eksamen, men illustrerer like fullt at det foreligger nasjonal praksis på å sanksjonere medvirkning.

¹⁴⁶ Dette vil uansett kun være tilfelle der medvirker selv er kandidat.

fortrinn synes, på bakgrunn av redegjørelsen over, å bli ansett som en sanksjonerbar medvirkning til fusk. Praksisen hos Felles klagenemnd peker i retning av en enhetlig forståelse av fuskebestemmelsene på nasjonalt plan. Samtidig er Den sentrale klagenemnden ved UiO tydelig på at de ikke sanksjonerer medvirkere.¹⁴⁷

Det er liten tvil om at det å medvirke til at andre fusker er en uønsket adferd, og at en slik handling bidrar til at det blir lettere for hovedmannen å utføre en uredelig fuskehandling. I NOU 2003: 25 s. 150 begrunnes sanksjonsadgangen med at bestemmelsene er viktige for å kunne ”utøve en viss orden på institusjonen og for å sikre samfunnets interesser ved at uskikkede kandidater lukes ut”. Ut ifra et samfunnsperspektiv gjør de samme preventive hensyn seg gjeldende overfor dem som bidrar til fusk som overfor dem som faktisk får sin besvarelse påvirket. Dette tatt i betraktning, bør medvirkere bli møtt med reaksjoner, og understøttes også av de hensyn som lå til grunn for å inkludere medvirkning i universitetsloven 1989.¹⁴⁸ Hvis medvirkning blir innfortolket i enkelte straffebestemmelser, vil det tale for at medvirkning også kunne innfortolkes i uhl. § 4-8 tredje ledd.

Som nevnt tidligere finner man lite veiledning fra lovgivers side i forbindelse med selve lovendringsprosessen de senere år. Derimot har departementet uttalt seg om adgangen til å sanksjonere på bakgrunn av medvirkning i brev datert 13. mars 2009. Brevet ble sendt til alle universiteter og høyskoler som er underlagt departementet, og ble utarbeidet i forbindelse med en henvendelse fra en utdanningsinstitusjon som ønsket en klargjøring av fuskebegrepet og sanksjonsadgangen. Departementet uttalte følgende:

”En utestegning er et alvorlig inngrep i studentenes rettigheter og etter departementets vurdering er det nødvendig med en uttrykkelig hjemmel i lov for å kunne utestenge. Etter ordlyden i loven omfattes ikke medvirkning. Det vil derfor ikke være adgang til å annullere eksamen eller utestenge en medvirker med hjemmel i universitets- og høyskoleloven. En

---

¹⁴⁷ Berger (2010).

¹⁴⁸ Se universitetsloven § 47 første ledd.

utdanningsinstitusjon som er omfattet av universitets- og høyskoleloven kan ikke i forskrift fastsette bestemmelser som er strengere enn de loven gir hjemmel til.”¹⁴⁹

Departementet gav her klare retningslinjer for forståelsen av bestemmelsen og mente lovteksten ikke gir rom for en utvidende tolkning av sanksjonsadgangen. Informasjonen ble også gjort kjent for de øvrige utdanningsinstitusjonene i den hensikt å skape en enhetlig lovtolkning og praksis. Departementet er forvalter av loven og har instruksjonsmyndighet overfor sine underordnede organer når det gjelder lovtolkningen.¹⁵⁰ Uttalelsene i brevet må forstås som en instruks på hvordan loven tolkes, jf. departementets instruksjonsmyndighet. Ut i fra den tolkning som legges til grunn, innebærer dette i realiteten at utdanningsinstitusjonenes regelverk og praksis bør endres slik at de samsvarer med instruksen. Selv om departementet som utgangspunkt ikke instruerer Felles klagenemnd i deres konkrete klagebehandling, må instruks som gjelder tolkning av loven også omfatte klagenemnden.¹⁵¹ Dette innebærer at nemnden må endre sin klagebehandling slik at den utøves i overensstemmelse med departementets lovtolkning.

Om sanksjonsadgangen sier lovens forarbeider at ”legalitetsprinsippet krever at institusjonene har eksplisitt hjemmel i lov for å foreta slike inngrep overfor enkeltstudentene.”¹⁵² Ser man departementets uttalelse i lys av lovens forarbeider, kan dette tale for at det i mangel av en tydelig hjemmel ikke er adgang til sanksjonering på bakgrunn av medvirkning. På den annen side kan man argumentere for en utvidende tolkning av bestemmelsen, da selve ”sanksjonstrusselen” er inntatt i lovbestemmelsen, mens det er overlatt til institusjonene å beskrive handlingen som medfører sanksjonering.¹⁵³ En kandidat vil også være forpliktet til å sette seg inn i den enkelte utdanningsinstitusjons reglement og informasjon før eksamensavleggelse. Dette blir likevel en forenkling av

---

¹⁴⁹ Brevet ble utarbeidet av undertegnede under praksisoppholdet, i samarbeid med avdelingens jurister.

¹⁵⁰ Instruks om lovtolkning kan imidlertid ikke ha avgjørende betydning for gyldigheten av vedtak i de tilfeller hvor instruks bygger på uriktig forståelse av lovbestemmelsen, jf. Eckhoff ved Smith (2003) s. 132. Se også Eckhoff ved Helgesen (2001) s. 95.

¹⁵¹ Se avsnitt 3.4.3 om klagenemndens uavhengighet.

¹⁵² NOU 2003: 25 s. 150.

¹⁵³ Aall (2007) s. 113.

kravet til lovhjemmel, da fuskebestemmelsene selv angir hva som må til for å kunne sanksjonere.¹⁵⁴ Også hensynet til rettssikkerheten overfor den enkelte kandidat taler for å tolke bestemmelsen innskrenkende.¹⁵⁵ Det er ikke heldig om regelverket på et nasjonalt plan ikke er enhetlig når det gjelder sanksjonering av en handling som er uavhengig av eksamensformen, og kan oppleves som mer inngripende enn hva lovbestemmelsen antyder. Ikke alle utdanningsinstitusjoner har i sitt regelverk definert medvirkning som del av fuskebegrepet.¹⁵⁶

Lovverket, slik det står i dag, verner etter mitt syn om formålet med fuskebestemmelsene. Selv om en person tilrettelegger og bidrar til fusk for en annen kandidat uten risiko for å bli ilagt sanksjoner, vil fuskebestemmelsene likevel fungere etter hensikten ved at den kandidat som kan oppnå et uberettiget fortrinn risikerer å bli sanksjonert med hjemmel i loven. Til syvende og sist er det kandidatene selv som velger, og må stå til ansvar for, at den besvarelse man leverer er et produkt av eget arbeid og kunnskap, utført på redelig vis. Departementet bemerker for øvrig avslutningsvis følgende i nevnte brev datert 13. mars 2009:

”Departementet vil påpeke at fusk er et alvorlig og økende problem. Dette fører til utfordringer for institusjonene, og departementet ser viktigheten av å ha et lovverk som bidrar til å håndtere slike saker, samt å bekjempe det økende omfanget av fusk. Departementet vil ved neste revidering av loven vurdere om bestemmelsene om fusk bør utvides til også å omfatte medvirkning til fusk.”

Etter uttalelsen å dømme, tyder mye på at departementet vil vurdere det som nødvendig med et uttrykkelig hjemmelsgrunnlag for å sanksjonere medvirkning. Frem til den neste revideringen vil rettstilstanden være usikker, der man opplever både ulikt reglement og praksis avhengig av studiested. Slik uhl. § 4-8 tredje ledd er utformet i dag, er det etter

---

¹⁵⁴ Jf. "(...)forsøkt å fuske eller forsettlig eller grovt uaktsomt har fusket(...)" i uhl. § 4-7 første ledd bokstav b.

¹⁵⁵ Aall (2007) s. 108 og 115.

¹⁵⁶ Se eksempelvis forskrift om studier og eksamen ved Universitetet i Agder § 31 og forskrift 7. mai 2009 nr. 533 om eksamener ved Universitet i Tromsø § 20.

departementets uttalelse ikke adgang til å sanksjonere medvirkning. Dette til tross for at flere preventive hensyn tilsier at medvirkning bør bli innfortolket i sanksjonsbestemmelsen, slik det blir gjort i enkelte strafferettslige bestemmelser. Konsekvensen av departementets uttalelse er flere: For de institusjonene som har åpnet for en slik sanksjonering av medvirkning, vil studenter oppleve å bli fratatt studieretten med inntil ett år, uten at en slik inngripende reaksjon har en uttrykkelig hjemmel i lov. For de institusjonene som har tolket bestemmelsen i tråd med departementet, vil situasjonen være at man står uten noen sanksjonsmuligheter og følgelig ikke kan slå ned på handlinger som bidrar til at andre fusker. Det vil for øvrig ikke være adgang etter universitets- og høyskoleloven til å reagere overfor den medvirkende person som ikke har tilknytning til en utdanningsinstitusjon, og følgelig ikke er student. Ingen av scenarioene er heldige, og det bør bli en avklaring på spørsmålet ved neste revidering av loven slik at studentenes rettssikkerhet blir ivaretatt gjennom en rettferdig og enhetlig behandling.

7 Sanksjoner

7.1 Innledning

Når både de objektive og subjektive vilkår for fusk er oppfylt, kan styret eller oppnevnt klagenemnd ved institusjonen fastsette en passende reaksjon med hjemmel i uhl. §§ 4-7 første ledd bokstav b og 4-8 tredje ledd. Sanksjonene det her er snakk om er annullering og av eksamen, prøve eller godkjenning av kurs, samt utestenging.

7.2 Annullering av eksamen

Uhl. § 4-7 første ledd bokstav b hjemler annullering av eksamen, og kan ilegges uavhengig av andre sanksjoner. Sanksjonsadgangen gjelder kun for den konkrete eksamen kandidaten er tatt for fusk i, jf. ”ved avleggelsen av *vedkommende* eksamen”. Andre eksamener som kandidaten har avlagt eller skal avlegge, hvor det kun foreligger mistanke om fusk og av preventive grunner ønsker å sanksjonere mot, vil falle utenfor bestemmelsen.¹⁵⁷

Bakgrunnen for sanksjonsadgangen er at man ikke ønsker å godkjenne en eksamen som er basert på et feil grunnlag.¹⁵⁸ Man anser besvarelsen med andre ord for å være ugyldig. Konsekvensen ved en annullering av eksamen er alene i realiteten ikke større enn ved en eventuell eksamen som ikke er bestått. Ved forhold som etter en skjønnsmessig vurdering anses å være av en alvorlig art, må det vurderes om det bør ilegges en tilleggsreaksjon etter uhl. § 4-8 tredje ledd.

Etter uhl. § 4-7 fjerde ledd vil ikke muligheten til å *annullere* en eksamen bli foreldet. Det innebærer i teorien at der institusjonen oppdager at en kandidat fusket på en eksamen langt tilbake i tid, vil det være adgang til å annullere denne. Dermed kan det tenkes tilfeller der en person blir mistenkt for fusk med risiko for å bli ilagt sanksjoner flere år etter vedkommende er ferdig med sin utdanning.

---

¹⁵⁷ Se Bernt (2006) s. 88 note 3.

¹⁵⁸ Se NOU 1993: 24 s. 112.

Det foreligger gode argumenter for at sanksjonsadgangen etter uhl. § 4-7 ikke foreldes, men det er likevel interessant at loven åpner for at en kandidat kan risikere å få sin eksamen annullert på bakgrunn av en fuskehandling utført for flere år siden. Dette særlig med tanke på at strl. § 67 fastsetter foreldelsesfrister for lovbestemt straff, der vedkommende har begått en straffbar handling.¹⁵⁹ Selv om strafferettens foreldelsesfrister gjelder for straff, som kan være en svært inngripende reaksjonsform, gjør noen av de samme hensyn seg gjeldende for den tidligere studenten. Sanksjonering etter fuskebestemmelsene kan også oppleves som inngripende, og kan medføre store konsekvenser for den det gjelder. På den annen side taler hensynet til arbeidslivet og samfunnet generelt for at det bør være adgang til å annullere eksamen for tidligere forhold som strider mot regelverket, slik at vitnemålet gir et riktig bilde av den kompetansen vedkommende besitter. Likevel kan det stilles spørsmål om hvorvidt samfunnshensynet står like sterkt der kandidaten i flere år har utøvd sitt yrke tilfredsstillende, og sannsynligvis opparbeidet seg mer enn nok kompetanse på fagfeltet. I realiteten vil nok ikke adgangen bli benyttet i særlig stor grad da institusjonene har rutiner med sikte på umiddelbart å avdekke fusk.

Der kandidaten har mottatt vitnemål og innrettet seg i en studierelatert jobb etter fullført studie, kan det likevel tenkes at vedkommende unnslipper sanksjonering hvis klagenemnden eller styret kommer frem til at kandidaten har gjort en mindre graverende feil under eksamensavleggelsen. Hensynet til at studenten har avsluttet sitt studieløp og innrettet seg i den nye situasjonen som ferdig utdannet, kan tale for å la være å annullere vedkommende eksamen, jf. hensynet til forutberegnelighet og studentenes rettsikkerhet.¹⁶⁰ Er derimot forholdet av en alvorlig art, taler dette imidlertid i mot å la vedkommende komme fra den uredelige handlingen uten konsekvenser. Selve fuskehandlingen anses som like klanderverdig selv om hendelsen skjedde for flere år siden, og allmennpreventive hensyn tilsier at utdanningsinstitusjonen bør vurdere behovet for sanksjonering i hvert enkelt tilfelle. Ved utøvelse av yrker der feil kan få alvorlige konsekvenser, vil sikkerhetshensyn kunne gjøre seg særlig gjeldende i denne vurderingen.

---

¹⁵⁹ Drap er for eksempel en langt mer alvorlig handling.

¹⁶⁰ Se Bernt (2006) s. 88 note 8: "I slike situasjoner er det adgang for styret til "å la nåde gå for rett", jf. Ot.prp. nr. 85 (1993–1994) s. 80".

7.3 Utestenging

Utestenging på bakgrunn av fusk er en sanksjon som ilegges i tillegg til at vedkommende eksamen blir annullert. Det følger av uhl. § 4-8 tredje ledd første bokstav:

”En kandidat som har opptrådt slik som beskrevet i § 4-7 første eller annet ledd, kan ved vedtak av styret selv eller institusjonens klagenemnd, jf. § 5-1, utestenges fra institusjonen og fratas retten til å gå opp til eksamen ved institusjoner under denne lov i inntil ett år.”

Å utestenge en student i inntil ett år er en mer inngripende sanksjon enn det å kun få en eksamen annullert. Sanksjonen innebærer at studenten både blir utestengt fra institusjonen og fratas retten til å ta eksamen for en fastsatt periode, jf. bestemmelsens ordlyd. Det er derfor naturlig å tolke bestemmelsen slik at utestenging vil være aktuell som tilleggssanksjon der fuskehandlingen er så alvorlig at eksamen det er fusket ved i alle fall blir annullert. I følge de sakene som bringes inn til Felles klagenemnd synes dette også å være praksis, der reaksjonsnivåene enten kun er annullering av eksamen eller annullering og utestenging i inntil ett år.¹⁶¹ Ved forsettlig og grov uaktsom fusk innebærer dette et klart tillitsbrudd overfor institusjonen og det akademiske miljøet generelt, og det medfører også et behov for en streng reaksjonsfastsettelse, jf. allmennpreventive og individualpreventive hensyn. Etter retts- og forvaltningspraksis skal en kandidat som har fusket forsettlig som hovedregel blir utestengt i to semestre (ett år), mens det ved grov uaktsomhet er rimelig med utestenging i kun ett semester.¹⁶² I begge tilfeller kommer reaksjonen som tilleggsstraff til annullert eksamen. Reaksjonsnormen er et utgangspunkt, men må vurderes i hvert tilfelle. I Felles klagenemnds sak 13/09, ble det påvist at kandidaten under en hjemmeeksamen forsettlig hadde fusket ved å kopiere tekst fra internett uten å henvise til kilden. Reaksjonsnormen tilsa at vedkommende burde utestenges i to semestre. Felles klagenemnd reduserte likevel underinstansens opprinnelige vedtak om annullering og utestenging i ett semester til kun annullering, da omfanget av fusk var forholdsvis lite (ca

---

¹⁶¹ Se Felles klagenemnd (2008) s. 6.

¹⁶² Se bl.a. sak 1/09 s. 3, sak 4/09 s. 3 og 25/09 s. 3.

4,5 % totalt). I sak 25/09 ble underinstansens vedtak likeledes redusert fra annullering og utestenging ett semester til kun annullering. Saken gjaldt funn av en huskelapp under skoleeksamen som ble ansett som ulovlig hjelpemiddel. Reduksjonen ble begrunnet i at det var uklart hvor relevant huskelappen var for pensum på den aktuelle eksamen.

Som hovedregel iverksettes et forvaltningsvedtak fra det tidspunkt det er truffet og meddelt vedkommende part.¹⁶³ Ved vedtatt utestenging av en kandidat innebærer dette at perioden for ilagt utestenging løper fra den dato kandidaten blir meddelt vedtaket eller eventuelt fra en fastsatt dato. Felles klagenemnd bemerker i sin årsmelding at underinstansene vedtar sanksjonering uavhengig av semesterinndelingen, slik at det i enkelte tilfeller for kandidater innebærer at utestengingsperioden går utover den tilsiktede perioden.¹⁶⁴ Eksempelvis behandler institusjonens klagenemnd en fuskesak i midten av et semester, og vedtar i oktober at kandidaten skal utestenges i seks måneder. Kandidaten blir da utestengt fra oktober til april, og får følgelig ikke avsluttet påbegynt semester samtidig som vedkommende avskjæres fra å fortsette påfølgende semester. Nemndens hensikt var å utestenge kandidaten ett semester, men da perioden går over to semestre blir kandidaten i realiteten ilagt en strengere reaksjon enn tilsiktet.

Lovens formål er å slå ned på fuskehandlinger med sanksjoner som anses som rimelige etter en vurdering av omfang og alvorlighetsgrad, og forvaltningen har gjennom sin praksis etter hvert fastsatt en norm som i utgangspunktet blir fulgt. Det er etter min mening, ut ifra de nevnte tilfellene, betenkelig at man risikerer en utilsiktet strengere reaksjon enn hva normen tilsier, særlig med hensyn til studentenes rettsikkerhet og lovens formål. Selv om vedtaket som hovedregel trer i kraft straks, er det viktig at beslutningsorganet vurderer fra når kandidaten skal bli utestengt i tilfeller hvor fuskesaker vurderes midt i et semester. Fvl. § 42 hjemler adgangen til å utsette iverksettelsen av vedtaket (oppsettende virkning). Dette er en skjønnsmessig vurdering som er aktuell i forbindelse med en eventuell videre

---

¹⁶³ Se Bernt (2010) note 1008 og Bernt (2006) s. 93 note 15.

¹⁶⁴ Se Felles klagenemnd (2008) s. 12.

klagebehandling.¹⁶⁵ Både førsteinstansen og klageinstansen har myndighet til å utsette iverksettelsen. Beslutningen tas der klager selv begjærer dette, eller ved eget initiativ der iverksettelsen utsettes til etter klagefristen har gått ut.¹⁶⁶

Utdanningsinstitusjonene er for øvrig etter uhl. § 4-8 tredje ledd tredje punktum pliktige til å informere andre universiteter og høyskoler om vedtaket.¹⁶⁷ Hensikten med informasjonsplikten er å forhindre at en kandidat som er utestengt med hjemmel i § 4-8 kan gå opp til eksamen hos en annen utdanningsinstitusjon under utestengingsperioden.¹⁶⁸ Dersom loven ikke hadde tilrettelagt for slike informasjonsrutiner mellom institusjonene, ville man risikert at sanksjonsadgangen ikke vil virke etter sin hensikt. Sanksjonene har en avskrekkende virkning fordi studenter er inneforstått med de inngripende konsekvensene en fuskehandling vil kunne medføre. Av prevensjonshensyn er det også viktig at andre utdanningsinstitusjoner får kjennskap til vedtaket, da det for de fleste utdanningsinstitusjoner vil kunne være lite ønskelig å ta opp en student som i samme periode er utestengt på bakgrunn av fusk. Departementet har ansvaret for å gi nærmere regler om informasjonsrutiner, men per dags dato foreligger ikke disse.¹⁶⁹ I brev datert 5. mars 2010 uttalte departementet at arbeidet er i gang, og at det legges til grunn at utdanningsinstitusjonene, Samordna opptak og NOKUT kan utveksle informasjon etter uhl. § 3-7 syvende ledd, så lenge dette behandles i tråd med gjeldende regelverk på området.¹⁷⁰ Utarbeidelsen av informasjonsrutiner er foreløpig på et tidlig stadium, og i mangel av slike rutiner er det opp til den enkelte institusjon å håndtere informasjonsutvekslingen.¹⁷¹

---

¹⁶⁵ Vedtaket kan påklages til klageinstansen i henhold til forvaltningslovens regler, jf. uhl. § 4-8 fjerde ledd. Klagefristen er tre uker fra det tidspunkt vedtaket har kommet frem til kandidaten, jf. fvl. § 29.

¹⁶⁶ Se Eckhoff ved Smith (2003) s. 269 og 492, og Felles klagenemnd (2008) s. 12.

¹⁶⁷ Se Ot.prp. nr. 71 (2008–2009) s. 24.

¹⁶⁸ Se Ot.prp. nr. 83 (2007–2008) s. 20–22.

¹⁶⁹ Se uhl. § 4-8 tredje ledd fjerde punktum.

¹⁷⁰ Se lov 14. april 2000 nr. 31 om personopplysninger (personopplysningsloven) og forskrift 15. desember 2000 nr. 1265 om behandling av personopplysninger (personopplysningsforskriften).

¹⁷¹ Selv om brevet henviser til uhl. § 3-7 syvende ledd, gjelder reglene også informasjonsrutiner etter § 4-8 tredje ledd, jf. Kunnskapsdepartementet ved Isachsen (2010).

7.4 "Kan-bestemmelser"

Institusjonen er ikke bundet til å ilegge sanksjonene, jf. "kan" annullere/utestenge.

Prevensjonshensyn tilsier likevel at det er et behov for å benytte seg av sanksjonsadgangen i praksis, men det kan tenkes tilfeller hvor dette ikke er et hensiktsmessig og rimelig tiltak.

Konsekvensen blir i så fall at sensurvedtaket blir stående.

Felles klagenemnd følger som hovedregel en reaksjonsnorm fastsatt og utviklet gjennom lang praksis, men advarer underinstansene mot å følge denne kategorisk. Nemnden bemerker likevel at normen bør være retningsgivende med hensyn til likebehandling av like tilfeller:

"Loven gir underinstansen adgang til å velge om annullering eller utestenging skal ilegges eller ikke. Dette innebærer at institusjonene må foreta den skjønnsmessige vurderingen i det konkrete tilfellet, og har anledning til å skille ut de sakene hvor en advarsel til studenten fremstår som rimeligste reaksjonen."¹⁷²

Momenter for vurdering vil være tidsaspektet, altså tidsperioden for når feilen ble gjort til den blir oppdaget og skal vurderes, feilens omfang og grad av alvorlighet.¹⁷³ I tillegg vil det kunne være av betydning hva som kan forventes av vedkommende kandidat, på bakgrunn av erfaring og den informasjon som er gitt i forbindelse med vedkommende eksamen. Vurderingen vil være skjønnsmessig, og åpner for rimelighetsbetraktninger.

7.5 Beslutningsmyndighet

Institusjonens styre eller dets klagenemnd har myndighet til å ilegge institusjonens studenter sanksjon gjennom vedtak, jf. lovteksten: "styret selv eller institusjonens klagenemnd, jf. § 5-1, kan annullere eksamen (...)". Delegering av vedtaksmyndighet til institusjonens klagenemnd ble begrunnet med følgende:

---

¹⁷² Se Felles klagenemnd. (2008) s. 6.

¹⁷³ Se Ot.prp. nr. 85 (1993–1994) s. 80 og Bernt (2006) s. 88 note 8.

”Departementet mener det er hensiktsmessig å ikke lovfeste at styret selv *må* fatte vedtak i saker om annullering. Etter departementets vurdering taler hensynet til studenters rettssikkerhet for at styret ikke bør delegere slik beslutningsmyndighet til lavere nivåer på institusjonen.”

Ved de store utdanningsinstitusjoner vil det forekomme et større omfang av fusketilfeller, og det vil være lite effektivt om styret selv må fatte sanksjonsvedtak. Tatt i betraktning at fusk er et pågående problem som endrer seg i form over tid, taler også dette for at vurderingen blir delegert til en kompetent klagenemnd slik at hensynet til studentenes rettsikkerhet ivaretas. De fleste universiteter og høyskoler har opprettet en egen klagenemnd som behandler saker der det er mistanke om fusk. I likhet med Felles klagenemnd skal institusjonenes klagenemnd bestå av fem medlemmer, herunder en leder og nestleder som oppfyller de samme krav som for lagdommere.¹⁷⁴

7.6 Stipendiaters stilling

Det er ”kandidaten” som kan bli ilagt sanksjoner etter fuskebestemmelsene, og som nevnt tidligere, er også ph.d.-kandidater omfattet av loven.¹⁷⁵ Som utgangspunkt kan ph.d.-kandidater også risikere å få sin eksamen annullert eller bli utestengt ved fusk. I uhl. § 4-8 tredje ledd andre punktum heter det: ”Slik adgang til utestenging gjelder ikke for stipendiater ansatt ved institusjonen ph.d.-graden avlegges ved.” Unntaket det her er snakk om innebærer ikke en generell innskrenking av adgangen til å utestenge alle ph.d.-kandidater. Unntaket gjelder for de som er i en stipendiatstilling på instituttet hvor de gjennomfører en doktorgrad. Blir en ph.d.-kandidat utestengt vil dette i realiteten innebære en suspensjon fra stipendiatstillingen. Instituttet har i kraft av sin arbeidsgiverrolle andre effektive tiltak som kan iverksettes overfor sin ansatt (stipendiaten), og for å unngå uklarheter rundt ansettelsesforholdet, innskrenkes sanksjonsadgangen med grunnlag i universitets- og høyskoleloven til kun å gjelde annullering av eksamen etter § 4-7. Det blir her opp til det enkelte institutt å vurdere hvilke tiltak som ellers best egner seg for

---

¹⁷⁴ Uhl. § 5-1, jf. domstoloven § 54.

¹⁷⁵ Se Ot.prp. nr. 71 (2008–2009) s. 23.

ansettelsesforholdet i det konkrete tilfellet.¹⁷⁶ Overfor ph.d.-kandidater i ansettelsesforhold andre steder enn det instituttet doktorgraden avlegges ved, samt ph.d.-kandidater som ikke er i ansettelsesforhold i det hele tatt, vil instituttet ha adgang til å vedta utestenging i tillegg til annullering av eksamen. Formålet med presiseringen som ble gjort i forbindelse med den siste revideringen av loven, var ikke å oppfordre instituttene til ikke å slå ned på fusk, men å klargjøre at det er arbeidsgiver som må vurdere en passende reaksjon i forhold til ansettelsesforholdet. Jeg er enig i departementets vurdering i at dette ikke er usaklig forskjellsbehandling av ph.d.-kandidater ut i fra deres jobbrelasjon, men heller en presisering som skal gjøre det enklere for både kandidatene og instituttene å forholde seg til regelverket.¹⁷⁷

7.7 Særlig om avgangsstudenter

For avgangsstudenter vil en annullering av en eksamen og utestenging kunne virke mer tyngende enn for andre studenter, særlig med tanke på at vedkommende allerede kan ha innrettet seg i en stilling man har fått på grunnlag av vitnemål eller bestått eksamen.¹⁷⁸ Ved annullering av eksamen tidlig i studiet, vil ikke sanksjoneringen være til hinder for å fortsette studieprogresjonen. For avgangsstudenter innebærer annullering av eksamen en ren forsinkelse, fordi man må ta opp den aktuelle eksamen. Sanksjoneres kandidaten i tillegg med utestenging, innebærer dette at studenten ikke vil kunne ta opp eksamen i utestengingsperioden, men risikere å måtte vente ytterligere ett til to semestre før vedkommende tillates å gå opp til ny eksamen. I verste fall kan konsekvensen av forsinkelsen medføre oppsigelse av tiltrådt stilling.

Foreløpig gir loven kun adgang til å annullere eksamen og vedta tidsbegrenset utestenging. Hensynet til arbeidsgivers behov for ansettelse på korrekt grunnlag taler for å sanksjonere

---

¹⁷⁶ Se lov 17. juni 2005 nr. 62 om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern (arbeidsmiljøloven) § 15-13 om suspensjon og § 15-14 om avskjed, samt lov 4. mars 1983 nr. 03 om statens tjenestemenn m.m. (tjenestemannsloven) §§ 14–16.

¹⁷⁷ Se Ot.prp. nr. 71 (2008–2009) s. 24. Undertegnede var for øvrig involvert i arbeidet med å revidere loven, og utarbeidelsen av den nevnte odelstingsproposisjon.

¹⁷⁸ Se TOSLO-2009-104150.

avgangsstudenter. I alle tilfelle vil det kunne oppleves som urettferdig overfor studenter i tidlig studieløp om avgangsstudenter får en annen reaksjon enn det som er normen. I tillegg vil kandidaters erfaring være av betydning når graden av alvorlighet vurderes.¹⁷⁹

Avgangsstudenter er erfarne eksamenskandidater og det bør kunne stilles strenge, (om ikke strengere), krav til deres aktsomhet. Lovgiver bør likevel kanskje vurdere hvor formålstjenlig dagens sanksjonsmetoder er overfor avgangsstudentene, og om det finnes andre alternativer som er mer hensiktsmessige i slike særtilfeller.

---

¹⁷⁹ Se TOSLO-2009-104150.

8 Avsluttende bemerkninger

Universitets- og høyskolelovens formål er blant annet å tilrettelegge for at utdanningsinstitusjonene i Norge tilbyr utdanning på høyt internasjonalt nivå.¹⁸⁰ For å oppnå et slikt formål, er det etter min mening både nødvendig og hensiktsmessig at lovverket hjemler sanksjonering av kandidater som velger en ”snarvei” gjennom studieløpet ved å fuske.

Eksamensresultatene avspeiler det generelle kunnskapsnivået blant studentene, men først og fremst er de ment å reflektere den kunnskapen den enkelte student har tilegnet seg gjennom utdannelsen. Resultater oppnådd ved fusk gir ikke et korrekt bilde av det faktiske kunnskapsnivået kandidaten besitter, og gir i tillegg et uberettiget fortrinn i forhold til andre i studie- og arbeidslivet. Sanksjonsadgangen bidrar nettopp til at slik uredelig adferd straffer seg. Overfor øvrige studenter vil bestemmelsene ha en preventiv virkning ved å vise at fusk ikke tolereres. I tillegg skal lovverket opprettholde tilliten til at utdanningsinstitusjonene kan tilrettelegge for og påse at alle studenter får lik sjanse til å utvikle seg akademisk. Muligheten for å få sitt studieløp utsatt, samt at sanksjonering kan medføre et svekket omdømme, kan virke avskrekkende nok til at færre vil forsøke å fuske. Videre er det avgjørende at potensielle arbeidsgivere har tillit og respekt for oppnådde karakterer.

Ved siden av et lovverk som tilrettelegger for håndtering av fuskehandlinger, vil en viktig del av det å motarbeide slik uredelig adferd være å veilede og undervise studentene i riktig bruk av tilgjengelig informasjon og hjelpemidler.¹⁸¹ Aktsomhetsnormen som stilles ovenfor studentene er svært streng, noe som igjen innebærer et større ansvar for utdanningsinstitusjonene til å sette fusk på dagsorden. Studentene må få den nødvendige innsikt i akademiske normer og verdier, ved siden av kunnskapen om de konsekvenser en fuskehandling vil kunne medføre. Som del av det forebyggende arbeidet er det også viktig

---

¹⁸⁰ Se uhl. § 1-1 bokstav a.

¹⁸¹ Se Ot.prp. nr. 79 (2003–2004) s. 40.

at regelverket som omhandler sanksjonering av fusk ikke er uklart formulert, og gir rom for at institusjonens ansatte eller dets studenter misforstår regelverket og følgelig hva som er tillatt.

Fusk kan utøves på utallige måter, og det er derfor viktig at man ved vurderingen av hvilken sanksjon som er mest treffende foretar en helhetsvurdering. I NOU 1993: 24 ble det bemerket følgende: "Det er også viktig at studentene sikres forsvarlig behandling i slike saker, og at "straffen" står i forhold til "forbrytelsen"."¹⁸² Dette fordrer en skjønnsmessig avgjørelse, som veier studentens hensyn til å bli rettferdig behandlet opp mot øvrige studenters ærlige innsats og institusjonens omdømme. Sanksjonene som ilegges er så inngripende at det krever både et enhetlig regelverk og en samstemt praksis uavhengig av hvilken institusjon man er student ved. Ved siden av domstolene får Felles klagenemnd i denne sammenheng en viktig rolle som særskilt uavhengig klageorgan. Gjennom sin klagebehandling fastsetter nemnden en nasjonal standard som utdanningsinstitusjonene oppfordres til å følge.¹⁸³ Departementet har som overordnet forvaltningsorgan også et ansvar for å følge opp det arbeidet som gjøres lokalt ved utdanningsinstitusjonene. Som lovforvalter innehar departementet et ansvar for å fastsette de nødvendige rammer som trengs for å sikre at studentenes rettsikkerhet beskyttes, samtidig som de effektivitetshensyn som gjøres gjeldende blir ivarettatt.

---

¹⁸² NOU 1993: 24 s. 111.

¹⁸³ Se Ot.prp. nr. 79 (2003–2004) s. 40 og http://www.samordnaopptak.no/info/mer/felles_klagenemnd/. (Nettside besøkt 16.04.2010).

9 Henvisninger

Lov- og forarbeidsregister:

Norske lover:

1814	Lov om Kongeriket Norges Grundlov (Grunnloven) 17. mai 1814.
1902	Lov om Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven) 22. mai 1902 nr. 10.
1915	Lov om domstolene (domstolloven) 13. august 1915 nr. 5.
1961	Lov om opphavsrett til åndsverk m.v. (åndsverksloven) 12. mai 1961 nr. 2.
1967	Lov om behandlingsmåter i forvaltningssaker (forvaltningsloven) 10. februar 1967.
1983	Lov om statens tjenestemenn m.m. (tjenestemannsloven) 4. mars 1983 nr. 03.
1986	Lov om private høyskoler (privathøyskoleloven) 11. juli 1986 nr. 53.
1989	Lov om universiteter og vitenskapelige høyskoler 16. juni 1989 nr. 77.
1995	Lov om universiteter og høyskoler (universitetsloven) 12. mai 1995 nr. 22.
1999	Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) 21. mai 1999 nr. 30.
2000	Lov om personopplysninger (personopplysningsloven) 14. april 2000 nr. 31.
2005	Lov om universiteter og høyskoler (universitets- og høyskoleloven) 1. April 2005 nr. 15.
2005	Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern (arbeidsmiljøloven) 17. juni 2005 nr. 62.
2005	Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) 17. juni 2005 nr. 90.

Internasjonale konvensjoner:

1966	Konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK) 16. desember 1966.
1950	Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter (Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, EMK) 4. november 1950.

Forskrifter:

- 2000 Forskrift om behandling av personopplysninger
(personopplysningsforskriften) 15. desember 2000 nr. 1265.
- 2005 Forskrift om studier og eksamen ved Universitetet i Agder 22. juni 2005
nr. 833.
- 2005 Forskrift om felles klagenemnd til behandling av klagesaker etter lov om
universiteter og høyskoler § 4-7 til 4-10 10. oktober 2005 nr. 1192.
- 2005 Forskrift om studier og eksamener ved Universitetet i Oslo 20. desember
2005 nr. 1798.
- 2009 Forskrift om eksamener ved Universitetet i Tromsø 7. mai 2009 nr. 533.
- 2009 Forskrift om studier og eksamen 2009–10 ved Handelshøyskolen BI,
gjeldende fra 1. august 2009.

Forarbeider:

- Ot.prp. nr. 38 (1964–1965) Om lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker
(forvaltningsloven). (nettversjon: www.lovdata.no)
- Ot.prp. nr. 85 (1993–1994) Om lov om høgre utdanning.
- Ot.prp. nr. 40 (2001–2002) Om lov om endringer i lov 12. Mai 1995 nr. 22 om
universiteter og høyskoler og lov 2. Juli 1999 nr. 64 om
helsepersonell. (nettversjon: www.regjeringen.no)
- Ot.prp. nr. 79 (2003–2004) Om lov om universiteter og høyskoler.
(nettversjon: www.regjeringen.no)
- Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) Om lov om mekling og rettergang i sivile tvister
(tvisteloven). (nettversjon: www.regjeringen.no)
- Ot.prp. nr. 83 (2007–2008) Om lov om endring i lov 1. april 2005 nr. 15 om universiteter
og høyskoler.
- Ot.prp. nr. 71 (2008–2009) Om lov om endringer i lov 1. april 2005 nr. 15 om
universiteter og høyskoler.

NOU 1993: 24

Lov om universiteter og høyskoler.

NOU 2003: 25

Ny lov om universiteter og høyskoler.

(nettversjon: www.regjeringen.no)

Domsregister:

Høyesterett:

Rt. 2000 s. 996

Rt. 1970 s. 1235

Rt. 1970 s. 382

Rt. 1967 s. 644

Rt. 1950 s. 1124

Rt. 1936 s. 612

Publiserte dommer tingretten:

RG 1994 s. 823

TOSLO-2003-4863

TOSLO-2005-114640

TOSLO-2009-104150

Forvaltningspraksis:

Sak 7/08

Sak 1/09

Sak 4/09

Sak 6/09

Sak 11/09

Sak 13/09

Sak 16/09

Sak 17/09

Sak 25/09

Litteraturregister:

Bøker:

Aall, Jørgen. *Rettsstat og menneskerettigheter*. 2. utg., Bergen, (Fagbokforlaget), 2007.

Berg, Bjørn O. *Forvaltningssanksjoner*. Oslo, (Universitetsforlaget), 2005.

Bernt, Jan Fridthjof. *Universitets- og høyskoleloven av 2005 – med kommentarer*. Bergen, (Fagbokforlaget), 2006.

Caroll, Jude. *A Handbook for Deterring Plagiarism in Higher Education*. 2. utg., Oxford, 2007.

Eckhoff, Torstein ved Jan E. Helgesen. *Rettskildelære*. 5. utg., Oslo, (Universitetsforlaget), 2001.

Eckhoff, Torstein ved Eivind Smith. *Forvaltningsrett*. 7. utg., Oslo, (Universitetsforlaget), 2003.

Eskeland, Ståle. *Strafferett*. 2. utg., Oslo, (Cappelen Akademisk Forlag), 2006.

Gisle, Jon ... [et al.]. *Jusleksikon*. 2. utg., Oslo (Kunnskapsforlaget), 2003.

Hov, Jo. *Rettergang I. Sivil- og straffeprosess*. Studentutg., Oslo, (Papinian), 2007.

Høstmælingen, Njål. *Internasjonale menneskerettigheter*. Oslo, (Universitetsforlaget) 2003.

Møse, Erik. *Menneskerettigheter*. Oslo, (J.W. Cappelens Forlag AS), 2002.

Woxholth, Geir. *Forvaltningsloven med kommentarer*. 4. utg., Oslo, (Gyldendal Norsk Forlag AS), 2006.

Artikler:

Barbogen, Hallvard Østtveit. *1 av 20 har jukset på eksamen*. I: Universitas. 24. mars 2010.

Nettdokument:

Bernt, Jan Fridthjof. *Kommentar til forvaltningsloven*. Norsk lovkommentar nettversjon / redigert av Lødrup, Tjomsland og Kaasen. [Sisert 19. februar 2010].

Felles klagenemnd. *Årsmelding 2008*.

http://www.samordnaopptak.no/info/mer/felles_klagenemnd/aarsmeldinger/%C3%85rsmelding%20for%202008.pdf.

Handelshøyskolen BI. *Fokus på fusk. Hva er plagiat?*

http://www.bi.no/Content/Article_67146.aspx. [Sisert 12. november 2009].

Handelshøyskolen BI. *Studiehåndboken 2009/2010*.

<http://web.bi.no/info/studinfo2009.nsf/ce5c15fd34e745bec1256d2d0033b79d/cd7d1d64f6370a93c125700e002b21e5!OpenDocument>. [Sisert 21. mars 2010].

Handelshøyskolen BI. SafeAssignment. http://www.bi.no/Content/Article_45814.aspx. [Sisert 15. november 2009].

Møse, Erik og Jørgen Aall t.o.m. 2005, Ragnar Nordeide f.o.m. 2006. *Kommentar til menneskerettsloven*. Norsk lovkommentar nettversjon / redigert av Lødrup, Tjomsland og Kaasen. [Sisert 24. februar 2010].

Samordna opptak. *Felles klagenemnd*.

www.samordnaopptak.no/info/mer/felles_klagenemnd.

[Sisert 16. april 2010. Sist oppdatert 25. Mars 2010].

United Nations Human Rights Website. *General Comment No 13 1999.*

<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/0/ae1a0b126d068e868025683c003c8b3b?Opendocument>

[Sisert 5. mars 2010.]

Universitas. *Bergensstudenter forstår ikke hva fusk er.*

<http://universitas.no/nett/52560/bergensstudenter-forstar-ikke-hva-plagiat-er/>.

[Sisert 18. november 2008]

Universitetet i Oslo. *Ephorus ved UiO.*

http://www.uio.no/for_ansatte/arbeidstotte/sta/emner_og_program/eksamen/ephorus.html.

[Sisert 4. februar 2010. Sist oppdatert 20. november 2009]

Universitetet i Oslo. *Fusk og forsøk på fusk.* www.uio.no/studier/eksamen/fusk.html.

[Sisert 4. februar 2010. Sist oppdatert 9. oktober 2009].

Universitetet i Oslo. *Hjelpemidler til eksamen i Masterstudiet i rettsvitenskap.*

<http://www.jus.uio.no/studier/regelverk/hjelpemidler-eksamen.html>.

[Sisert 10. november 2010].

Universitetet i Oslo. *Reglementshåndbok for Universitetet i Oslo.*

<http://www.uio.no/admhb/reglhb/>. [Sisert 4. februar 2010. Sist oppdatert 14. mars 2007].

Universitetet i Oslo. *Rutiner for behandling av mistanke om fusk/forsøk på fusk ved*

Universitetet i Oslo. [http://www.uio.no/admhb/reglhb/studier/andre-](http://www.uio.no/admhb/reglhb/studier/andre-regelverk/fuskesaker.xml)

[regelverk/fuskesaker.xml](http://www.uio.no/admhb/reglhb/studier/andre-regelverk/fuskesaker.xml). [Sisert 20. mars 2010. Sist oppdatert 10. juni 2008].

Vinther, Torkild. *Fusk og plagiering.* [http://www.etikkom.no/FBIB/Temaer/Redelighet-og-](http://www.etikkom.no/FBIB/Temaer/Redelighet-og-kollegialitet/Fusk-og-plagiering/)

[kollegialitet/Fusk-og-plagiering/](http://www.etikkom.no/FBIB/Temaer/Redelighet-og-kollegialitet/Fusk-og-plagiering/). [Sisert 11. januar 2010. Sist oppdatert 17. juni 2009].

Andre nettsider:

Ordbok: www.ordnett.no.

Synonymordbok: www.synonymer.no.

Ephorus: www.ephorus.no.

Avhandling:

Mathisen, Karine. *Fusk til eksamen etter lov om universiteter og høyskoler 1. april 2005 nr. 15*. Spesialoppgave, (Juridiske fakultet, Universitetet i Oslo), 2006.

Brev og meddelelser:

Den sentrale klagenemnden ved UiO ved Finn Ragnar Berger. E-post. 23. april 2010.

Handelshøyskolen BI ved Marianne Schei. E-post. 12. november 2009.

Kunnskapsdepartementet ved Ann Marit Roterud Espe. Brev til Norges

Informasjonsteknologiske høyskole. 13. mars 2009.

Kunnskapsdepartementet ved Jannike Isachsen. Brev til Samordna opptak. 5. mars 2010.

Kunnskapsdepartementet ved Jannike Isachsen. E-post. 14. april 2010.

